

Krytosemenné rostliny

Magnoliophyta

(Angiospermae)

obecná charakteristika krytosemenných rostlin

- dřeviny i byliny
- v sekundárním dřevu tracheje, sítkovice mají průvodní buňky

!!!KVĚT !!!   PESTÍK s bliznou   podílí se na tvorbě PLODU

- tyčinky (mikrosporofyly) nesou 4 mikrosporangia
- samčí gametofyt tříbuněčný (vegetativní a dvě generativní buňky)
- vajíčka uzavřená v plodolistech – gyneceum (semeník)
- samičí gametofyt je osmijaderný – zralý zárodečný vak
- dvojí oplození
- různé typy opylení: původně entomogamie – koevoluce s hmyzem

vznik krytosemenných rostlin

- přelom jury a křídý, před 140 mil. let
- centrum vzniku tropy východní Asie
- předpoklady úspěchu: koevoluce s hmyzem
- ochrana reprodukčních orgánů

Archaeofructus sinensis

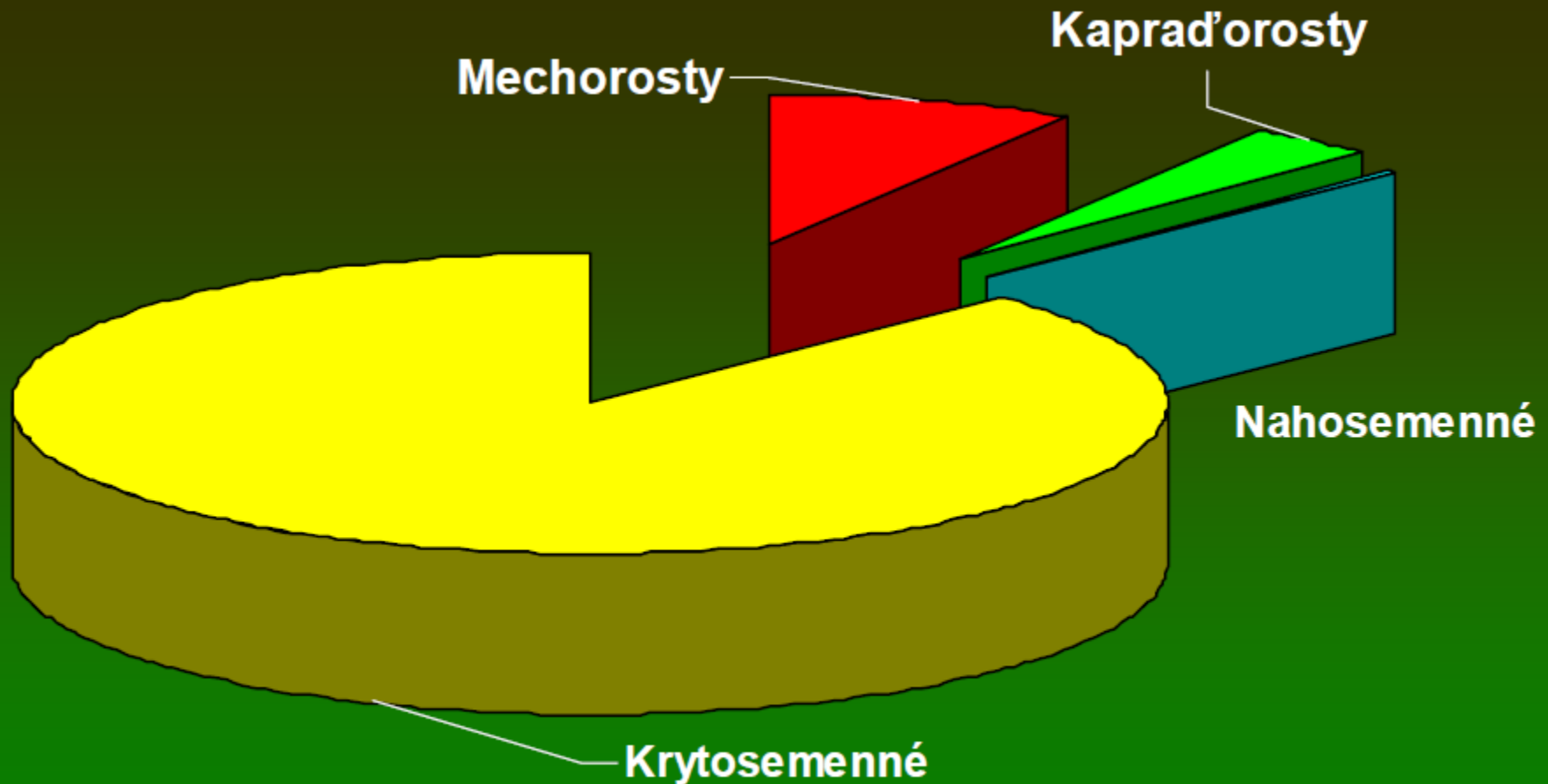

důkazy monofyletičnosti krytosemenných

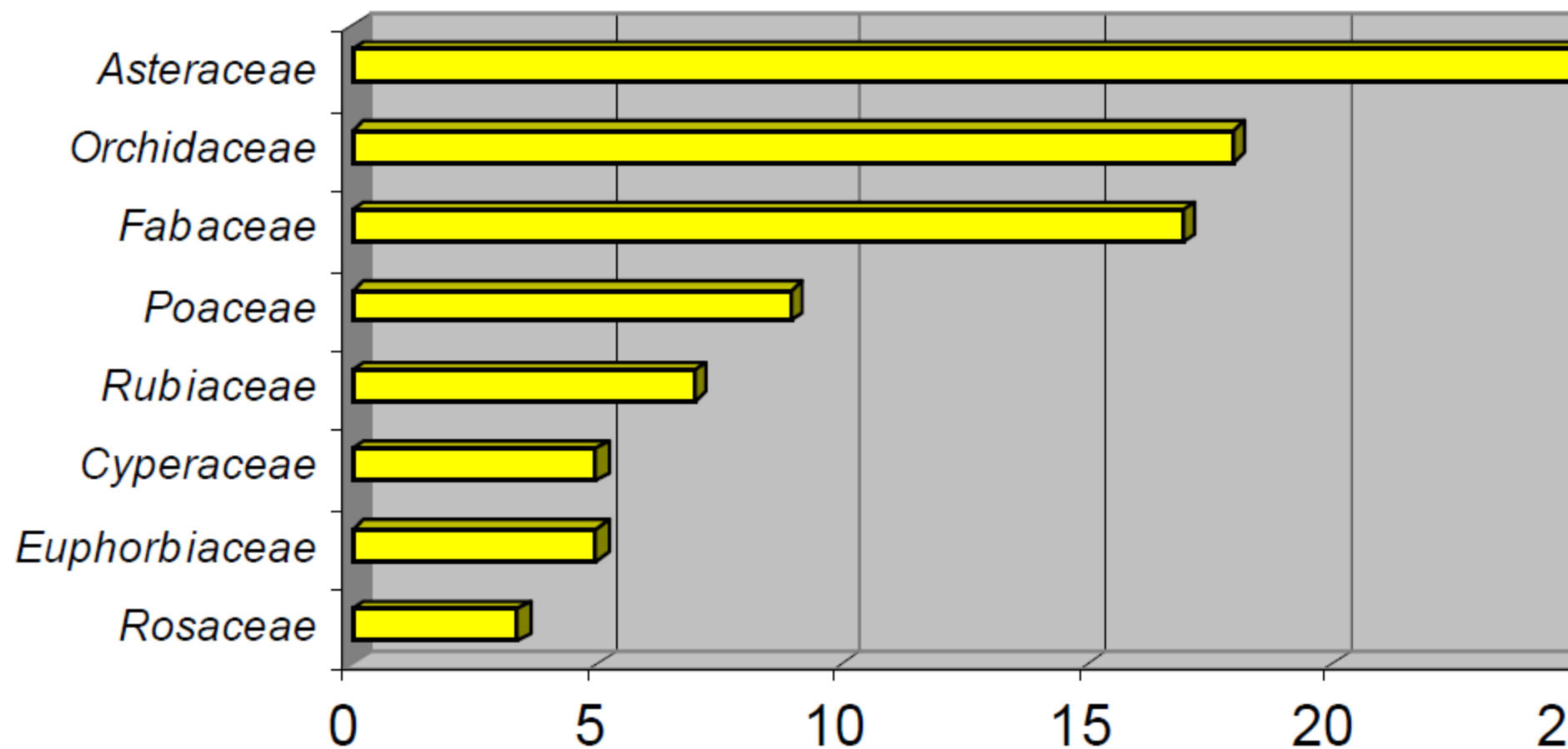
- **důkazy poskytují molekulární studie a společné odvozené znaky tj.**
  - **semena vznikají v plodolistech s bliznou, která má význam při klíčení pylových zrn**
  - **samičí gametofyt je velmi redukovaný, nejčastěji osmijaderný v sedmi buňkách**
  - **dvojí oplození, které vede ke vzniku embrya a typického triploidního vyživovacího pletiva, endospermu**

vznik před 140 mil. let v juře

nyní je to dominantní skupina s více než 257 000 druhů

Osm druhově nejbohatších čeledí krytosemenných. Celá jediná desetina druhového bohatství krytosemenných pak připadá na jedinou čeleď - *Asteraceae*.

Znaky krytosemenných rostlin *celkový vzhled*

původně dřeviny

byliny

rostliny

původně stálezelené —————> opadavé

listy

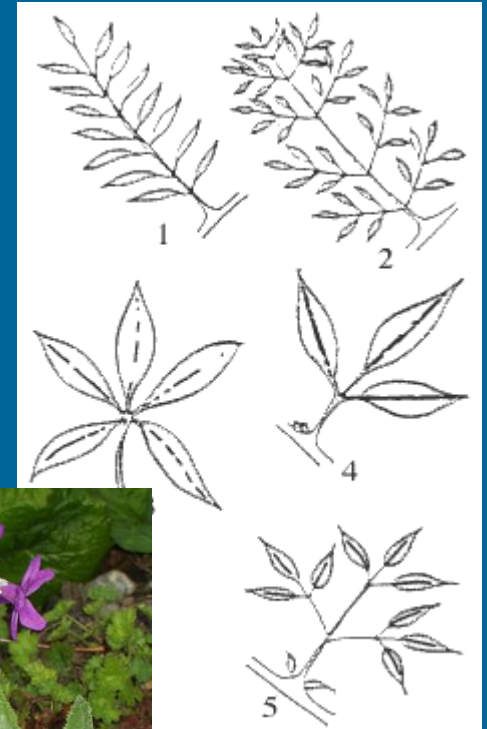
původně velké, jednoduché → rozmanité

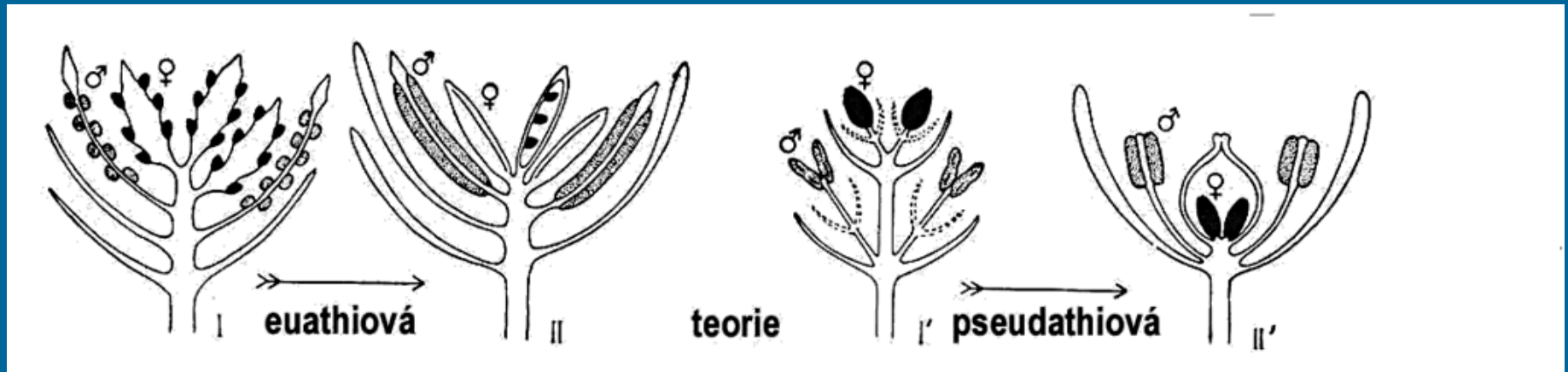
© K. R. Robertson
Illinois Natural History

Foto © T Aspaker 080504

vznik květu

aktinomorfní

zygomorfní

asymetrický

Modifikace květu

Ranunculus sp.
Opylování hmyzem

Calonyction sp.
opylování nočním hmyzem

Stapelia sp.
opylování dvoukřídlými

Selenicereus sp.
opylování netopýry

Couroupida sp.

Ptáci

vítř

Cynodon dactylon
Poaceae
George K. Linney

květy

původně jednotlivé, terminální

květenství

květy

původně oboupohlavné
jednoplhlavné

květy

velké množství květních částí —————> květy s malým určitým počtem částí

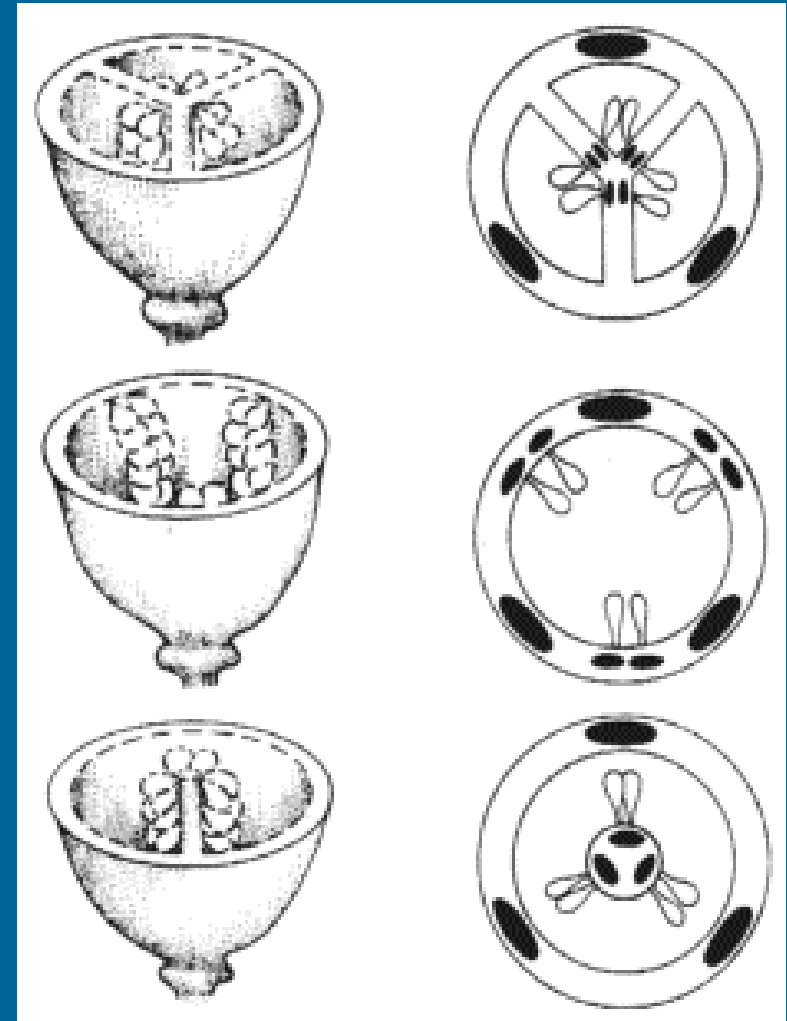
tyčinky

ploché, široké → úzké, rozlišené v nitku a konektiv

semeník

apokarpní → synkarpní, parakarpní,
lysikarpní

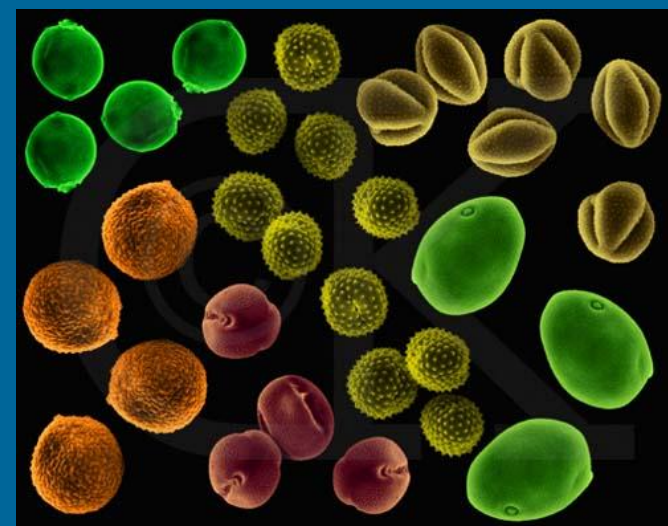
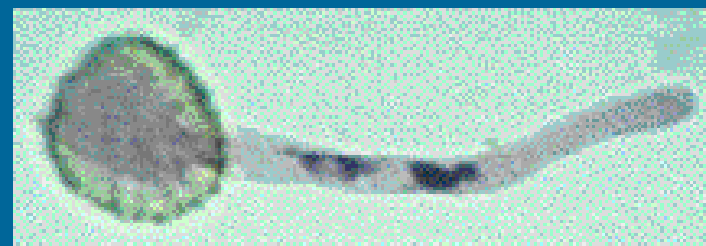
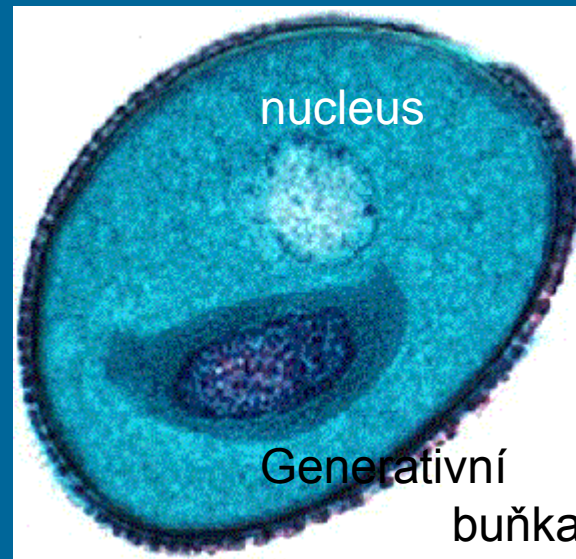
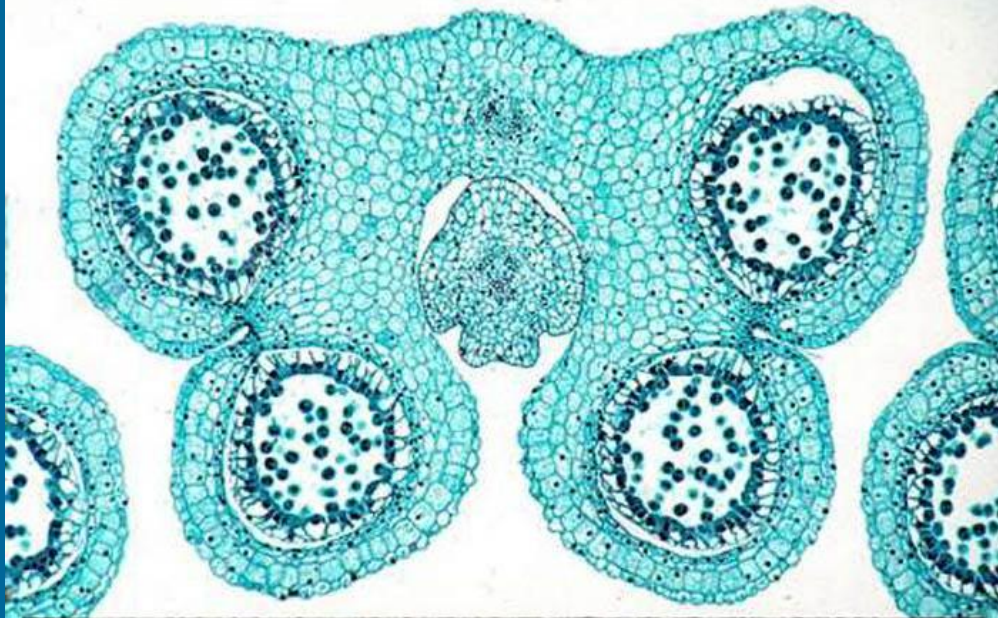
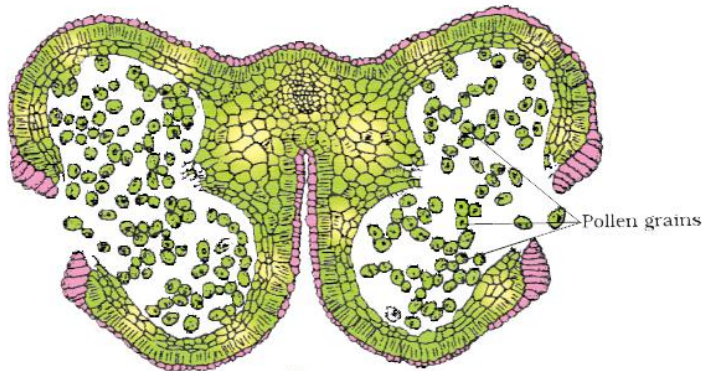
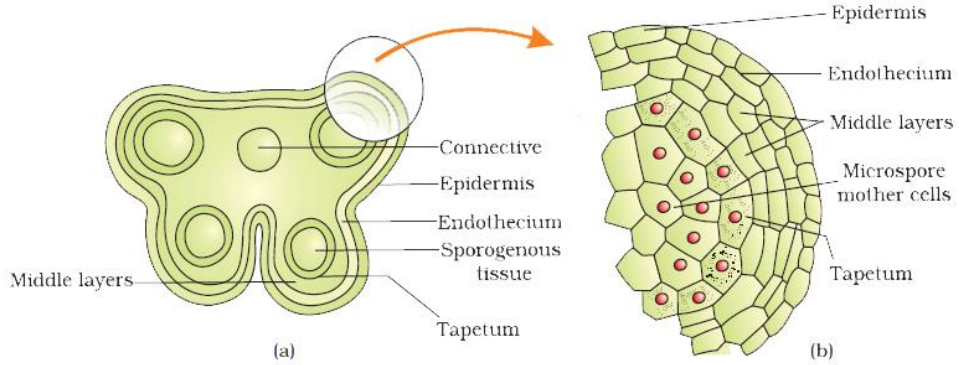

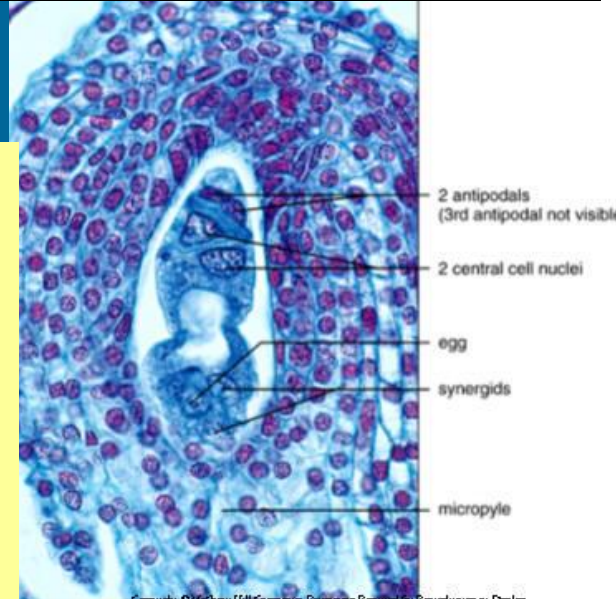
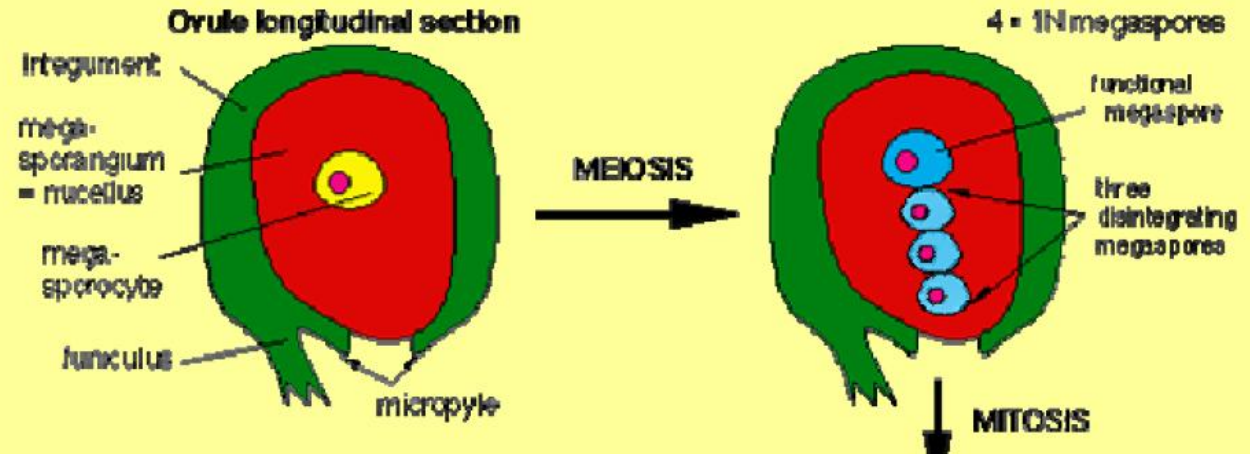
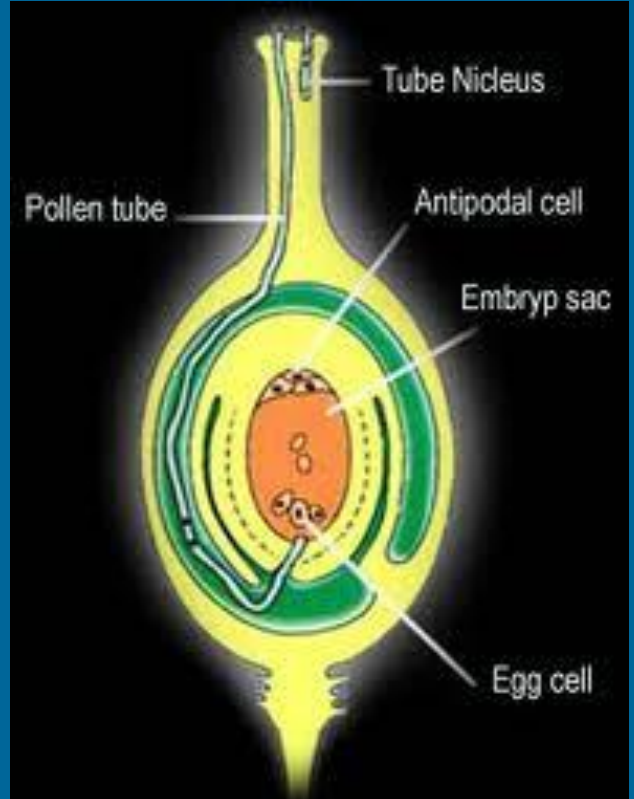
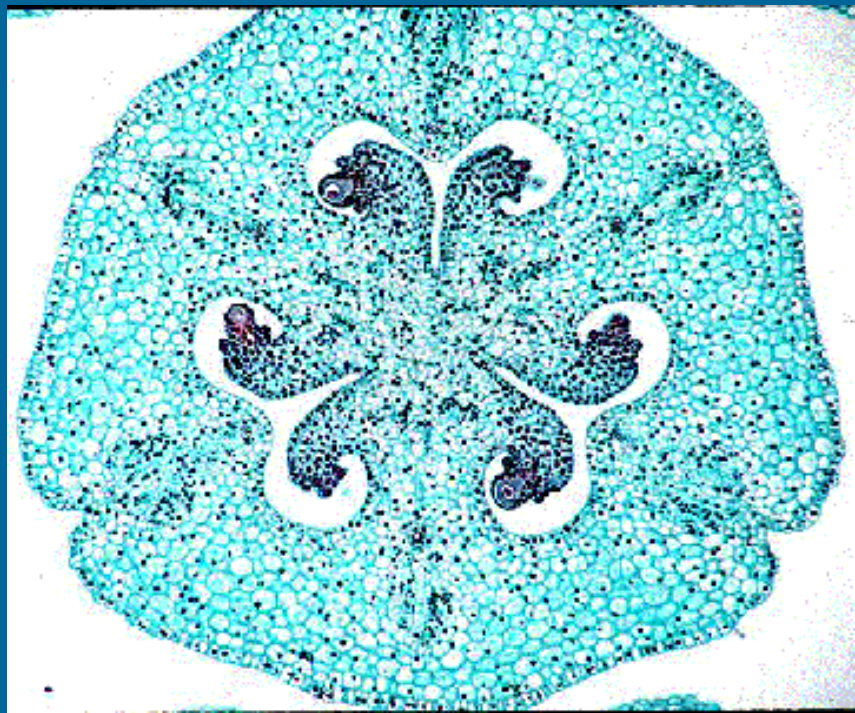

opylení

původně entomogamie —————> ostatní typy

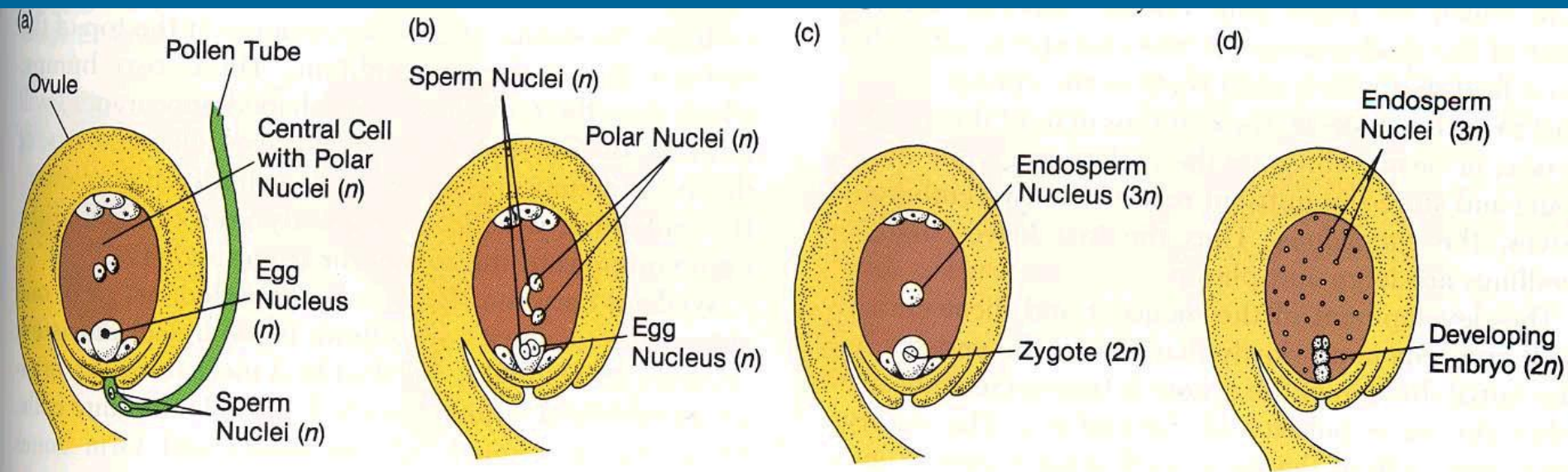

Dvojit oplození:

1. **Syngamie** – haploidní jádro 1 spermatické buňky splyne s haploidním jádrem oosféry a vznikne zygota, z níž dělením vznikne embryo

2. **Konfluace** – haploidní jádro druhé splyne s centrálním diploidním jádrem a vznikne endosperm

tradiční členění krytosemenných je založeno na srovnání těchto znaků

DVOUDĚLOŽNÉ

- dva děložní lístky
- kořenová soustava
- cévní svazky stonku v kruhu (eustélé)
- mezisvazkové kambium je přítomné – možnost druhotného tloustnutí
- listy se zpeřenou žilnatinou
- květních částí je zpravidla $5n$ nebo $4n$
- květní obaly zpravidla rozlišené na kalich (calyx) a korunu (corolla)

JEDNODĚLOŽNÉ

- jeden děložní lístek
- adventivní kořeny
- cévní svazky stonku volně rozptýlené (ataktostélé)
- chybí mezisvazkové kambium, nebo není žádné kambium
- listy s rovnoběžnou žilnatinou
- květní části většinou $3n$
- květní obaly nerozlišené, tvoří okvětí (periant)

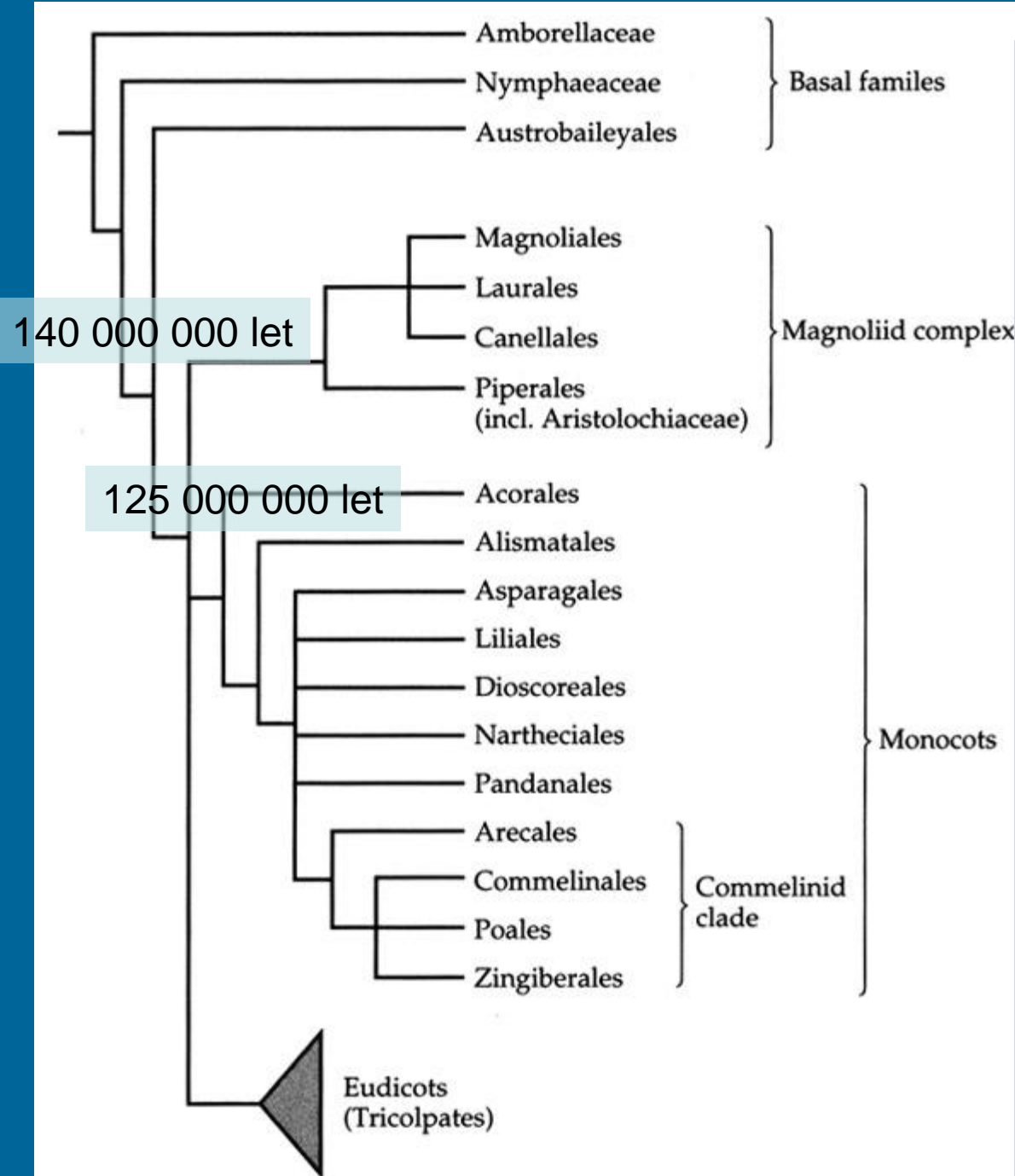
Členění na základě kladistických analýz

DVOUDĚLOŽNÉ NEJSOU MONOFYLETICKÁ SKUPINA

rozpadly se na několik samostatných větví:

- paleorostliny, tzv. skupina „ANITA“
- primitivní dvouděložné, tzv. magnoliová větev
- rostliny nezařaditelné (*Chloranthales*, *Ceratophyllales*)
- pravé dvouděložné (trikolpátní krytosemenné)

JEDNODĚLOŽNÉ JSOU MONOFYLETICKÁ SKUPINA

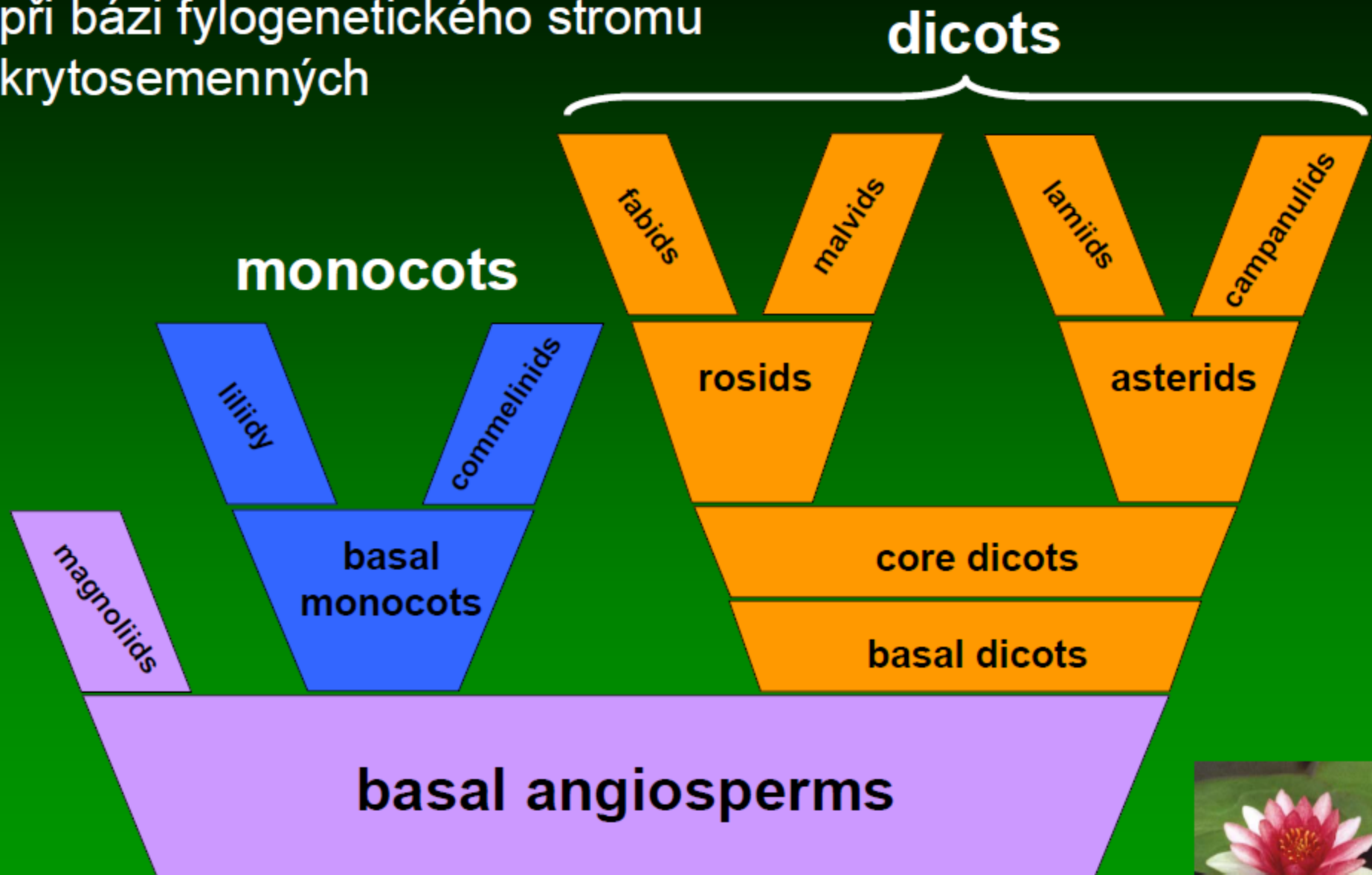
skupina ANITA

magnoliová větev

jednoděložné rostliny

**(„pravé“) trikorpátní
dvouděložné rostliny**

27 nejprimitivnějších čeledí stojících
při bázi fylogenetického stromu
krytosemenných

ca. 8500 druhů (= 3 % krytosemenných)

skupina ANITA

Amborellaceae, *Nymphaeaceae*,
Illiciaceae, *Trimeniaceae*,
Austrobaileyaceae

znaky

Illicium sp. badyáník

- byliny i dřeviny
- pouze tracheidy
- listy velké, jednoduché
- květní části uspořádané spirocyklicky, velké množství
- tyčinky ploché
- pyl monokolpátní
- gyneceum apokarpní
- samičí gametofyt o 4 buňkách
- malá vajíčka, velký diploidní endosperm
- rozšíření: tropy jv. Asie a stř. Ameriky

Amborella trichopoda

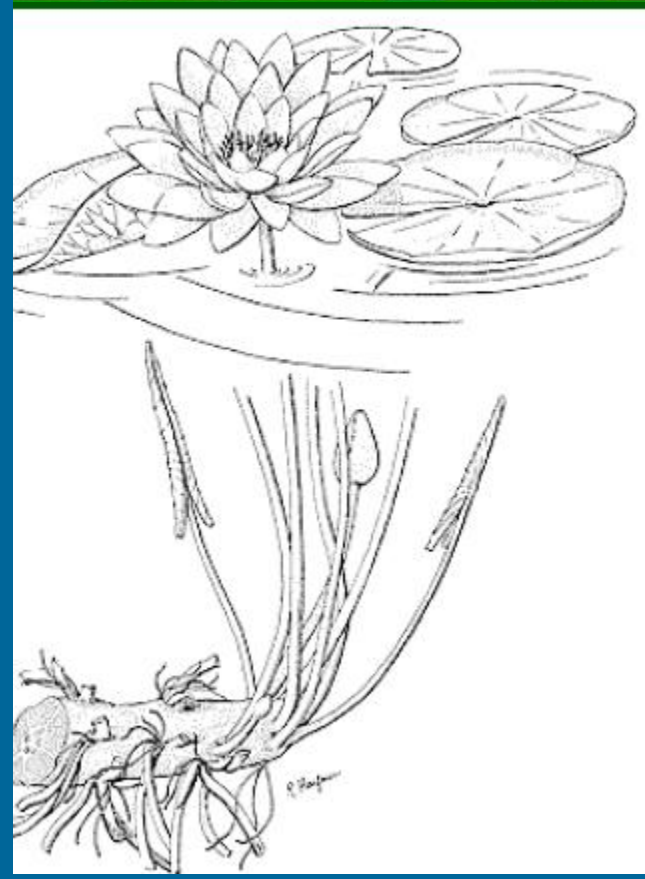
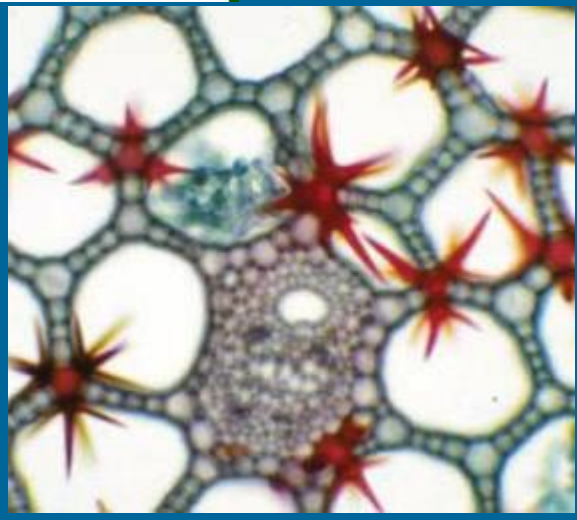
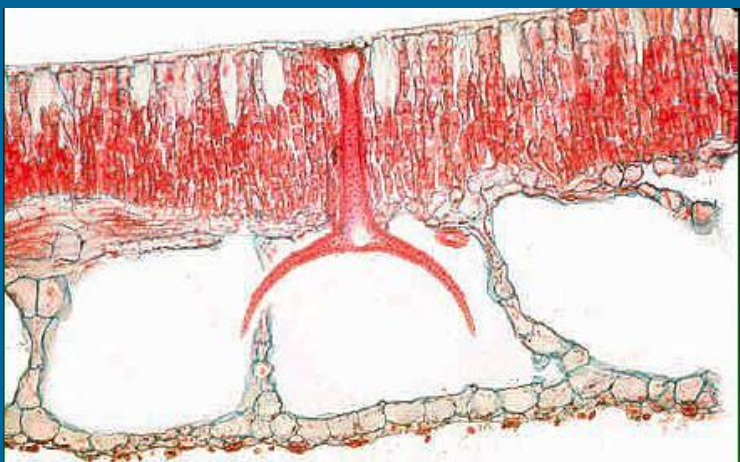
Nymphaeaceae leknínovité

vodní byliny s oddenky a s velkými, dlouze řapíkatými, jednoduchými listy

listy jsou celistvé, dlouze řapíkaté,
četné vzduchové dutiny

v řapících aerenchym s četnými idioblasty
vyplněné krystalickým šťavelanem vápenatým

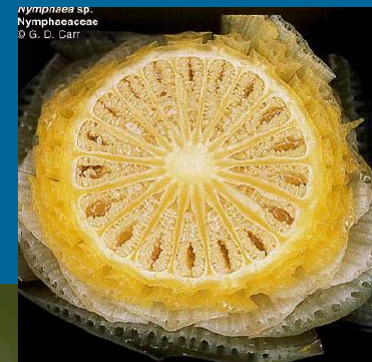

květy oboupohlavné, veliké, jednotlivé, spirocyklické, aktinomorfní, entomogamní

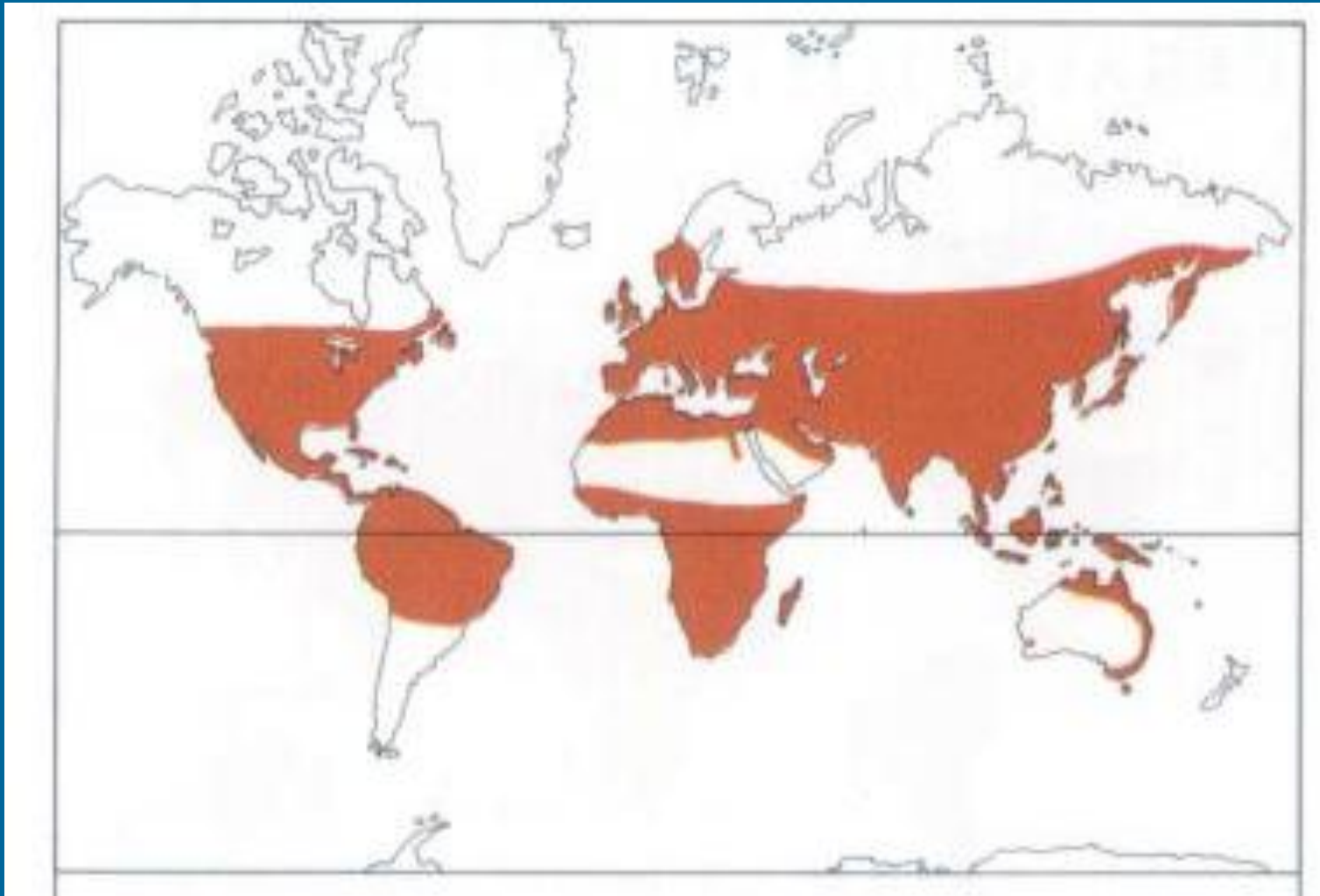
tyčinky spirálně uspořádané, přechody mezi petaly a tyčinkami

semeník apokarpní, nebo zdánlivě coenokarpní (srůstá s květním lůžkem)

plod měchýřek, semena se uvolňují ve vodě

rozšíření čeledi *Nymphaeaceae*
6/70, ČR 4 druhy

Nymphaea alba leknín bílý

Nuphar lutea stulík žlutý

Victoria regia

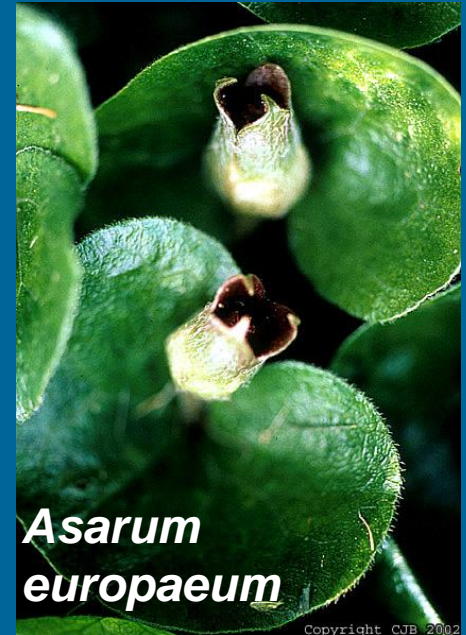
„magnoliová větev“

znaky

Magnolia sp.

šácholan

- převážně dřeviny, někdy liány a byliny
- tracheje i tracheidy
- listy velké, jednoduché
- květy jednotlivé, nebo v květenstvích
- květní části uspořádané spirocyklicky, velké množství
- pyl monokolpátní
- gyneceum apokarpní nebo synkarpní

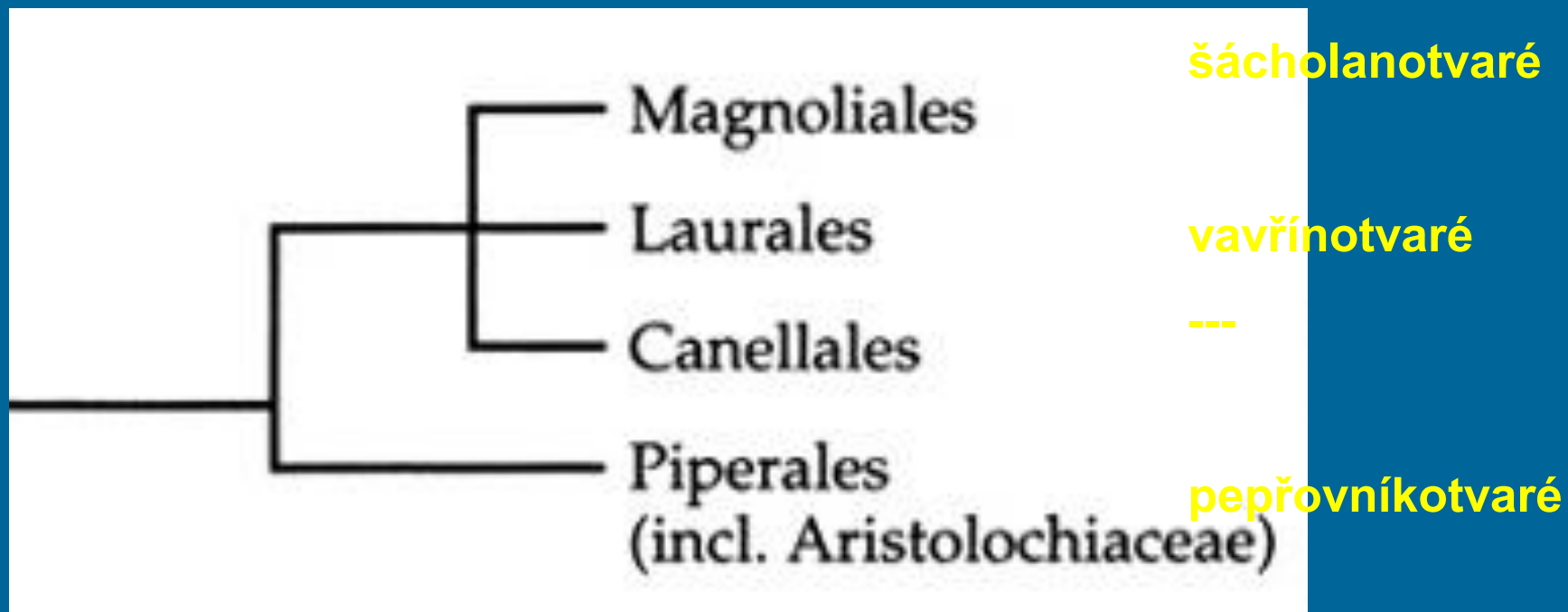
Asarum europaeum

kopytník evropský

Laurus nobilis
vavřín zdobný

další členění

Magnoliales

Magnoliaceae šácholanovité

stromy nebo keře, opadavé i vřdyzelené, listy celistvé

© 2001 David E. Lemke

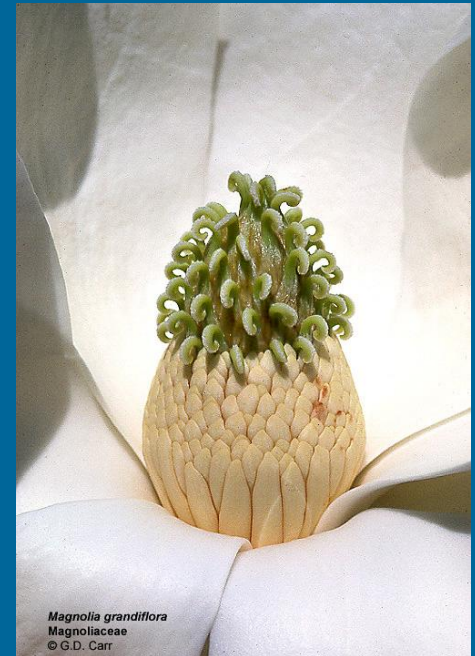
květy oboupohlavné, velké. spirální nebo spirocyklické
kónické květní lůžko
tyčinky ve velkém počtu, ploché, nerozlišené v nitku a konektiv
apokarpní gyneceum s přisedlou bliznou, plod měchýřek nebo nažka

Liriodendron tulipifera
Magnoliaceae
© G. D. Carr

Magnolia grandiflora

Magnolia grandiflora
Magnoliaceae
© G.D. Carr

Magnolia Seed "Cone"
Jack Schaper
© 2002 FloridaData.com

12/230, jihovýchodní Asie a Amerika
význam: okrasné dřeviny

Magnolia grandiflora

M. stellata

Magnolia soulangeana

Liliodendron tulipifera

liliovník tulipánokvětý

Další významné rostliny „magnoliové větve“

Laurus nobilis vavřín zdobný

F. Le Bellec-CIRAD

Perséea americana avokado

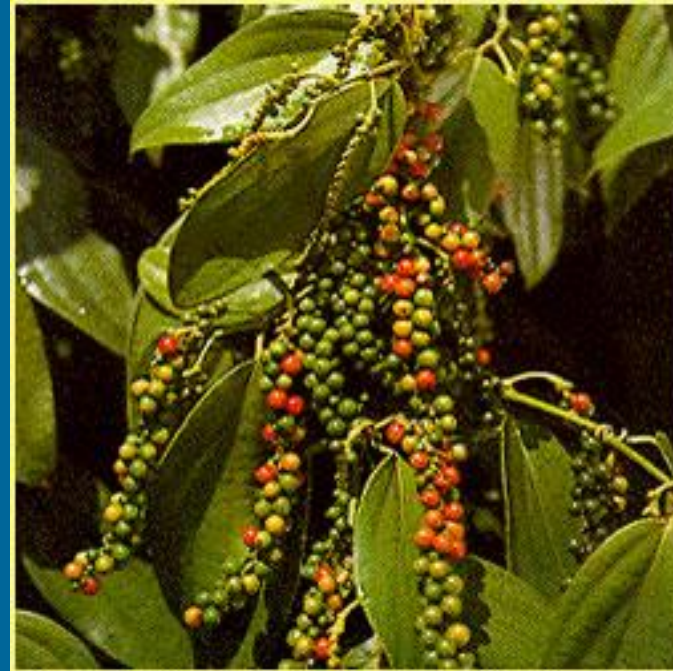
Photo Henriette Kress
<http://www.ibiblio.org/herbmed>

Cinnamomum sp. skořicovník

Další významné rostliny „magnoliové větve“

Asarum europaeum kopytník evropský

Piper nigrum pepřovník černý

Peperomia sp.

jednoděložné rostliny

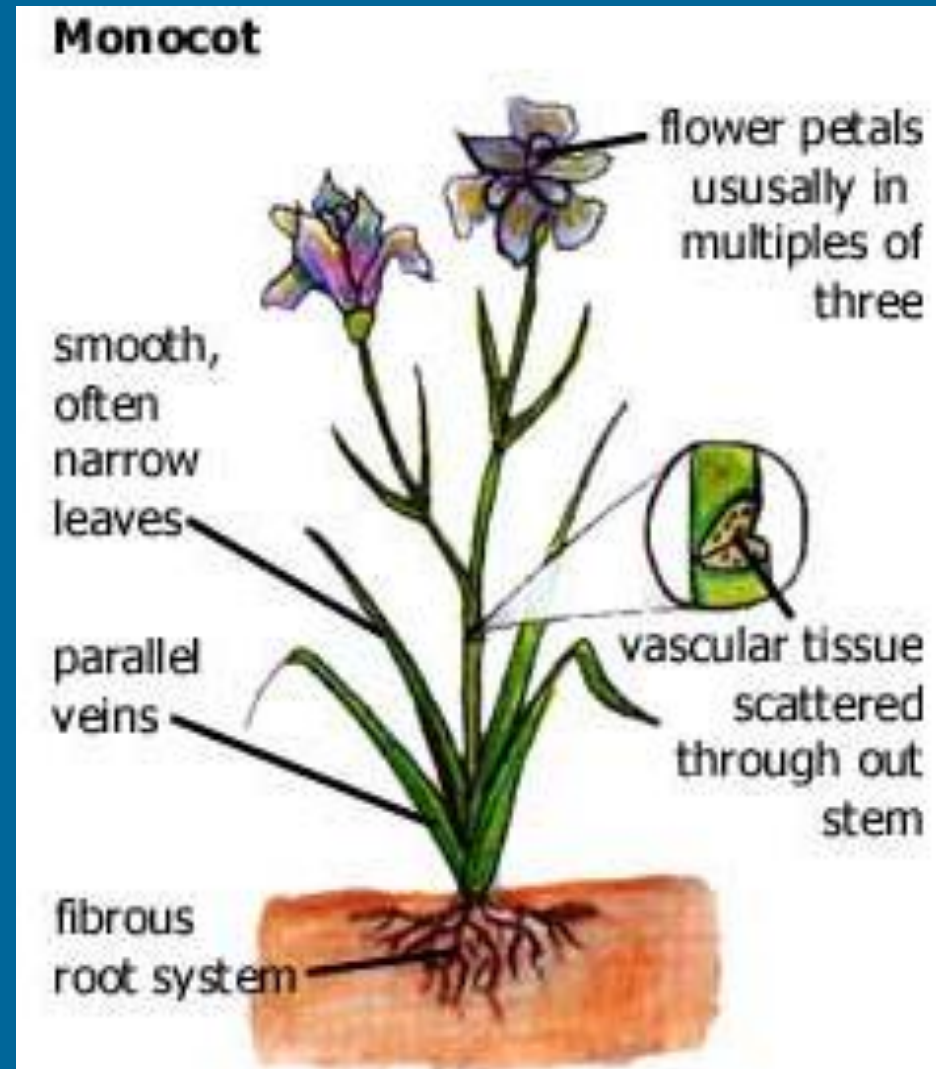

Liliopsida

znaky

- monofyletická skupina
- většinou byliny, pokud dřeviny, pak tloustnou atypicky pomocí listových pochev
- listy jednoduché, souběžná žilnatiny
- adventivní kořeny
- ataktostélé
- květní části uspořádané cyklicky, trojčetné, okvěť většinou nerozlišené
- pyl monokolpátní
- 52 000 druhů

habitus

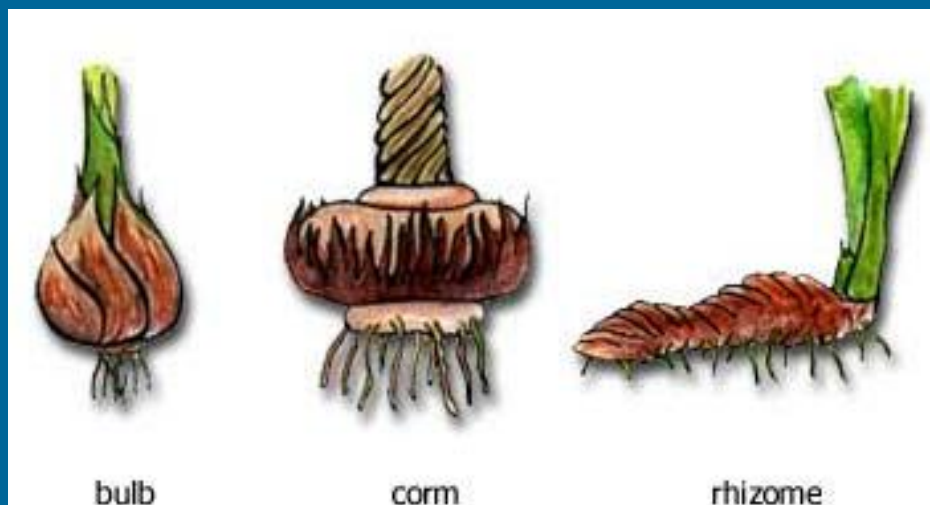
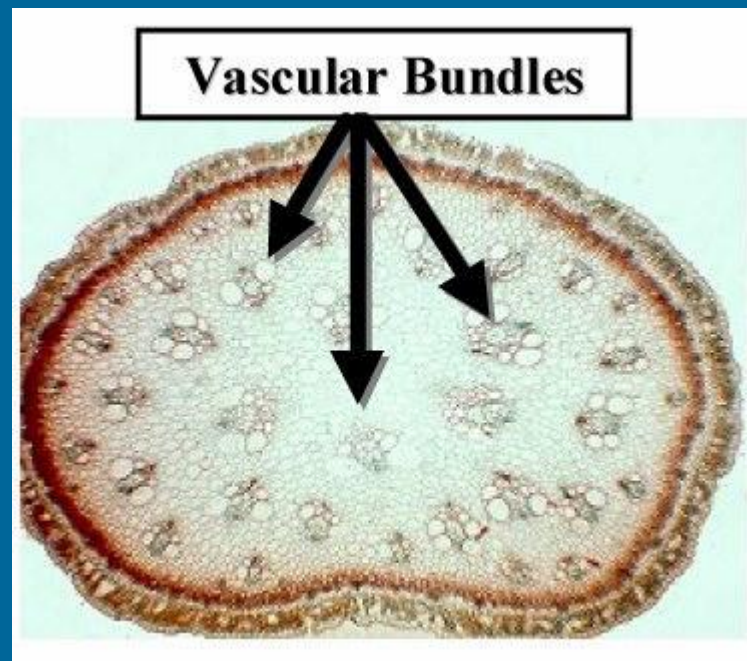
Kořenová soustava

adventivní kořeny,
tvorba podzemních zásobních orgánů

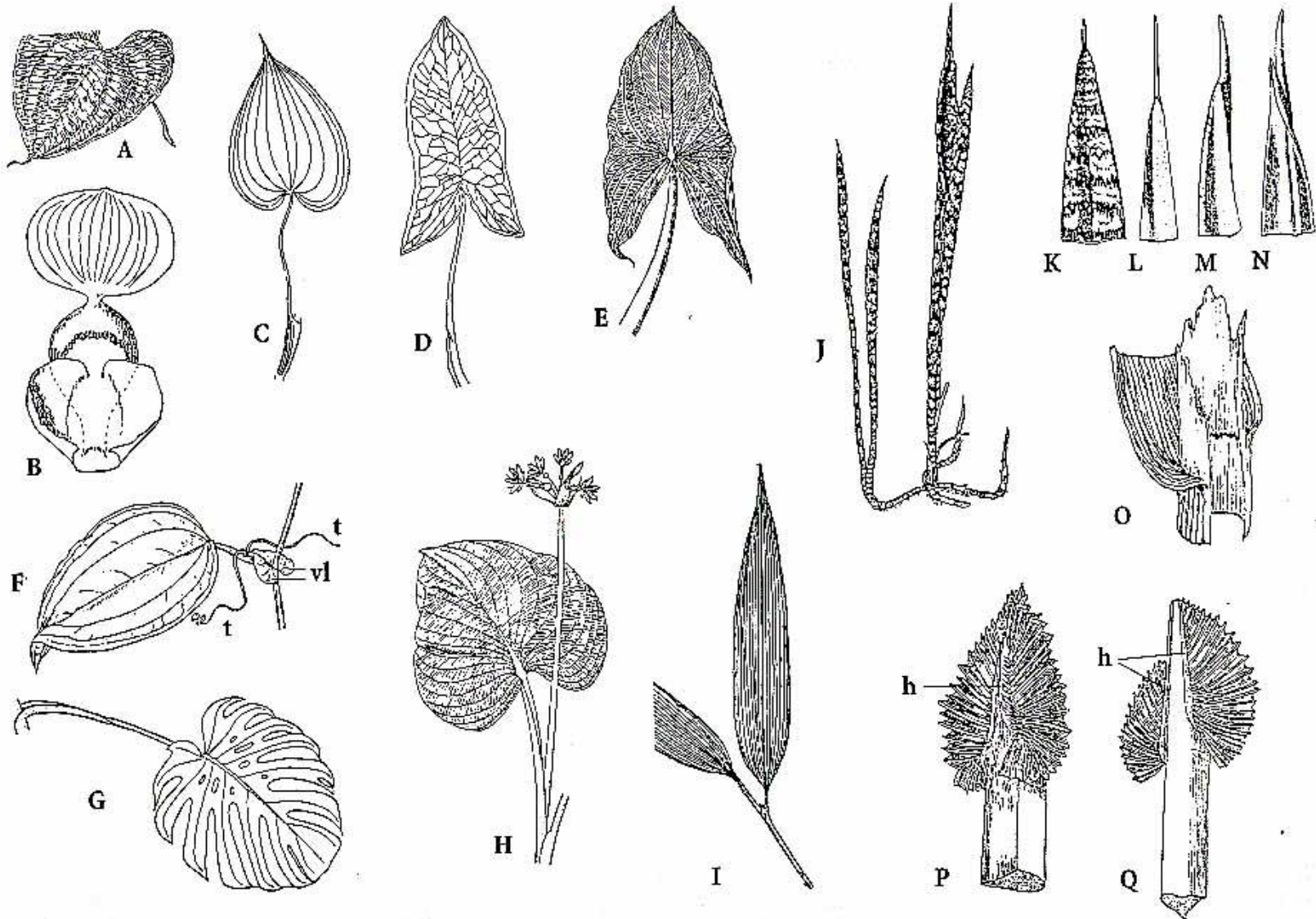

Cévní svazky

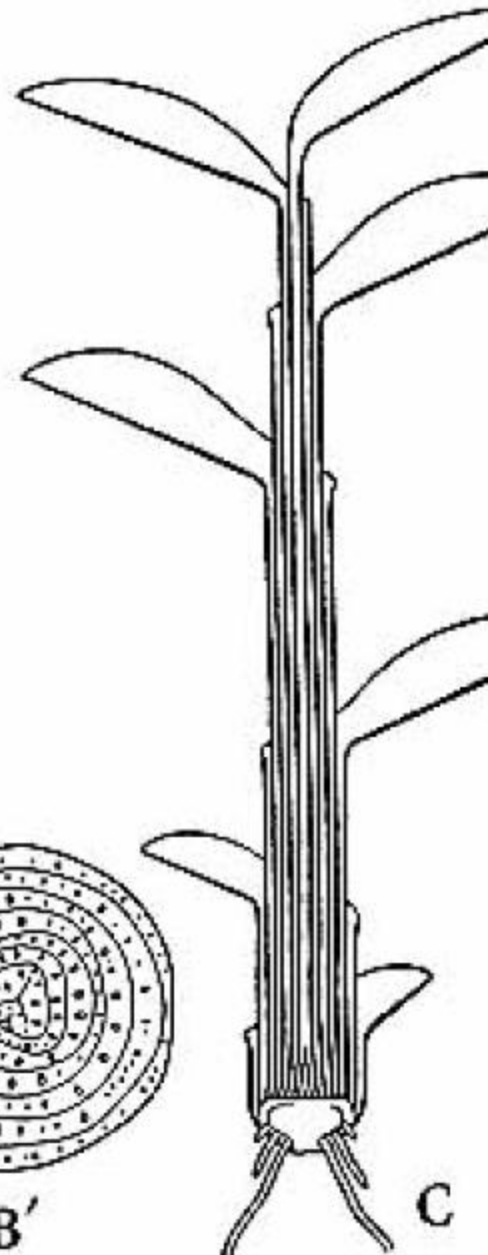
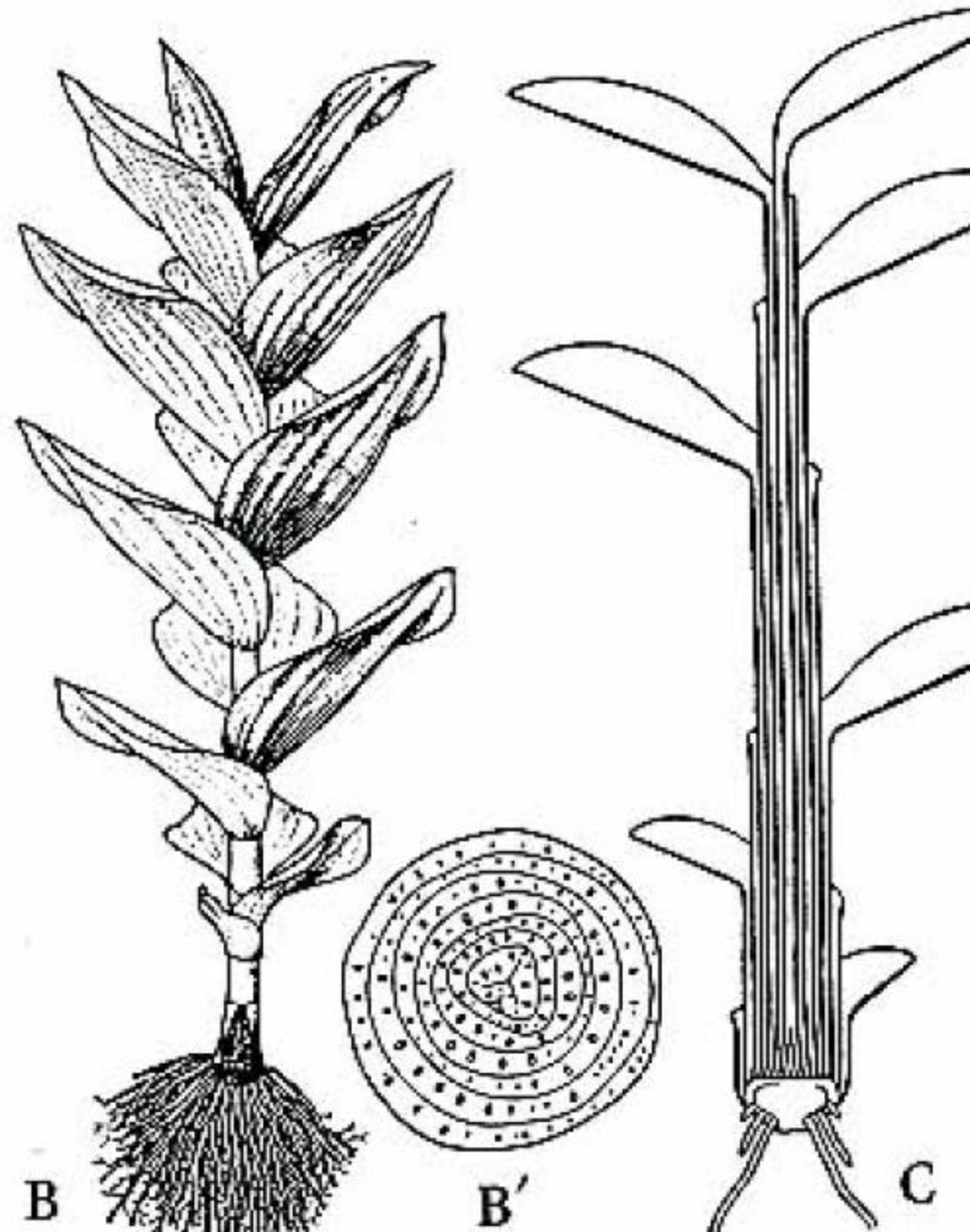
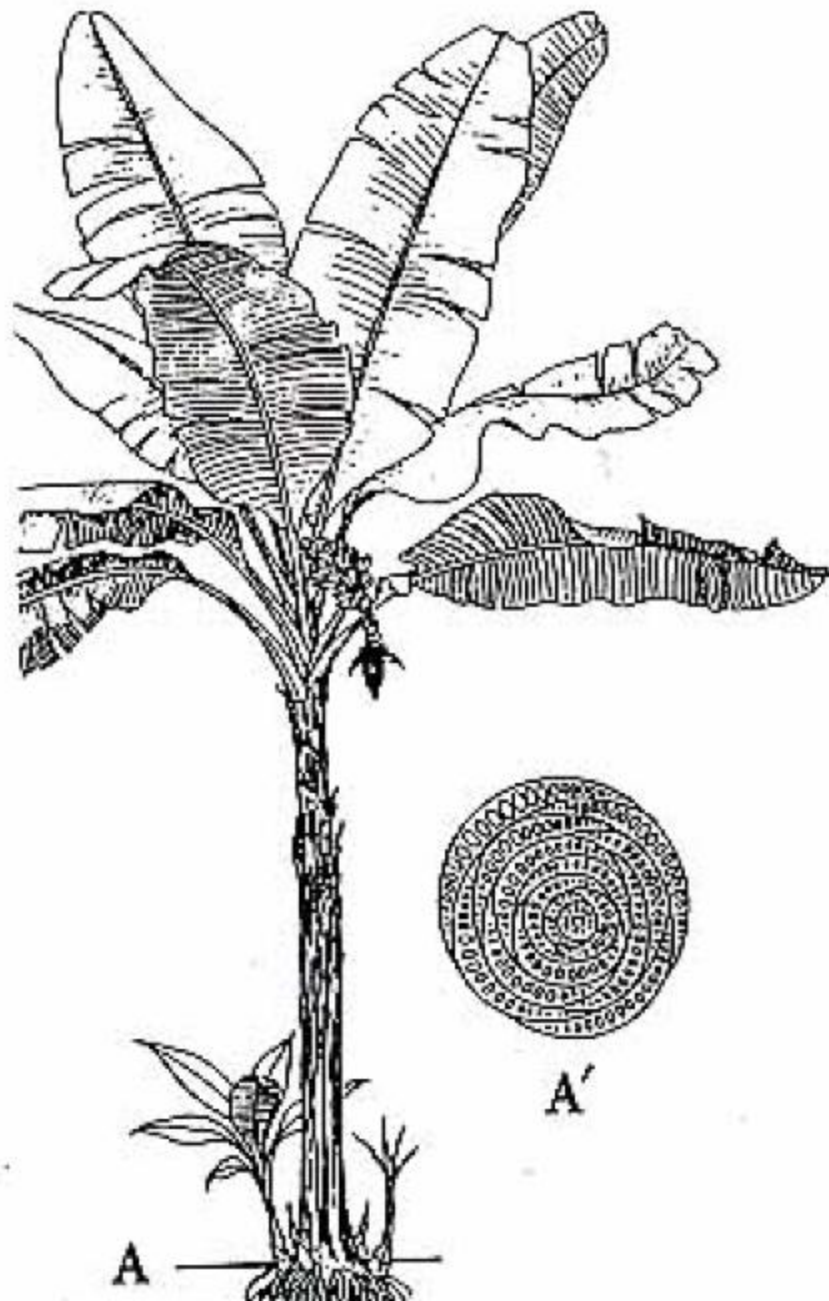
ataktostélé

Listy obvykle jednoduché, celokrajné, s rovnoběžnou žilnatinou, bez palistů, často bez řapíku, ale s vyvinutou pochvou.

Pochvy listů někdy vytvářejí oporný systém - pseudostonek

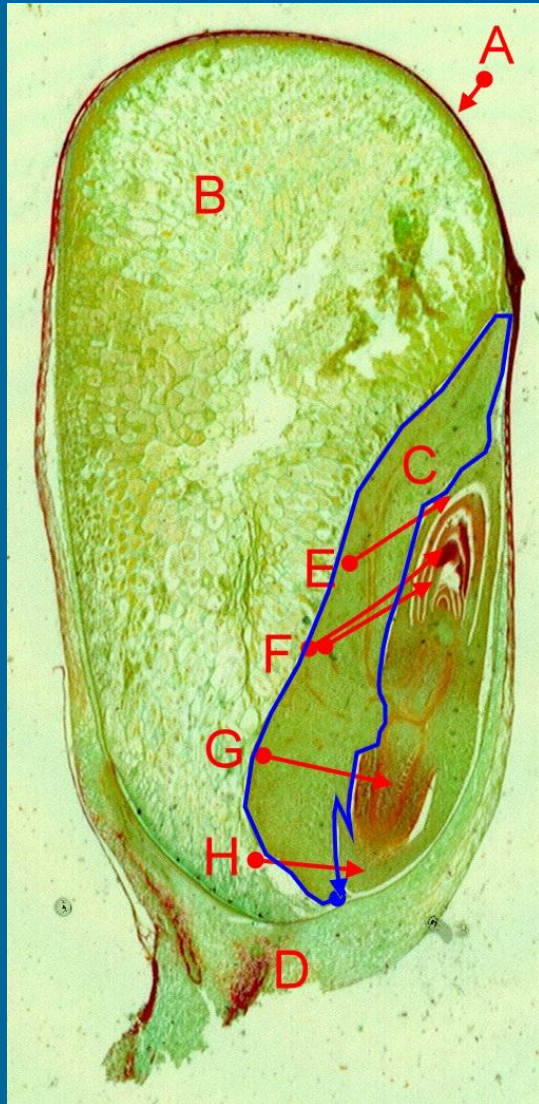
Květy

typicky: P 3+3, A 3+3, G (3), velká diverzita

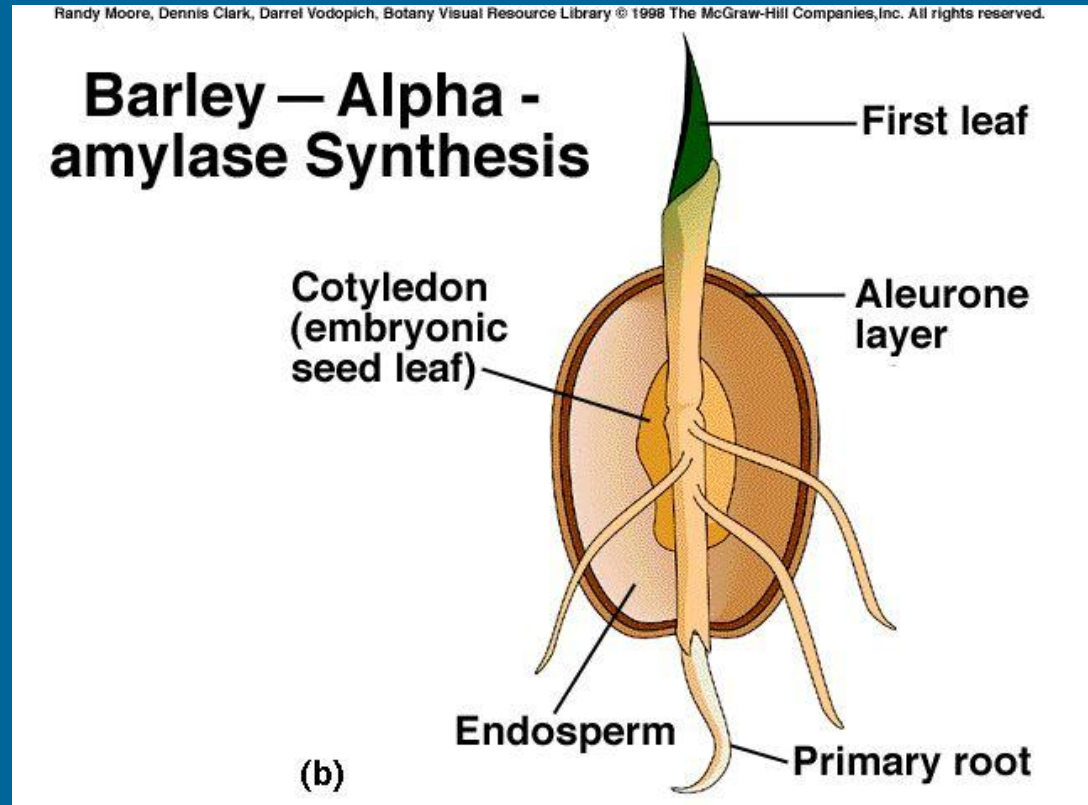
Vajíčka

se dvěma integumenty
bez perispermu

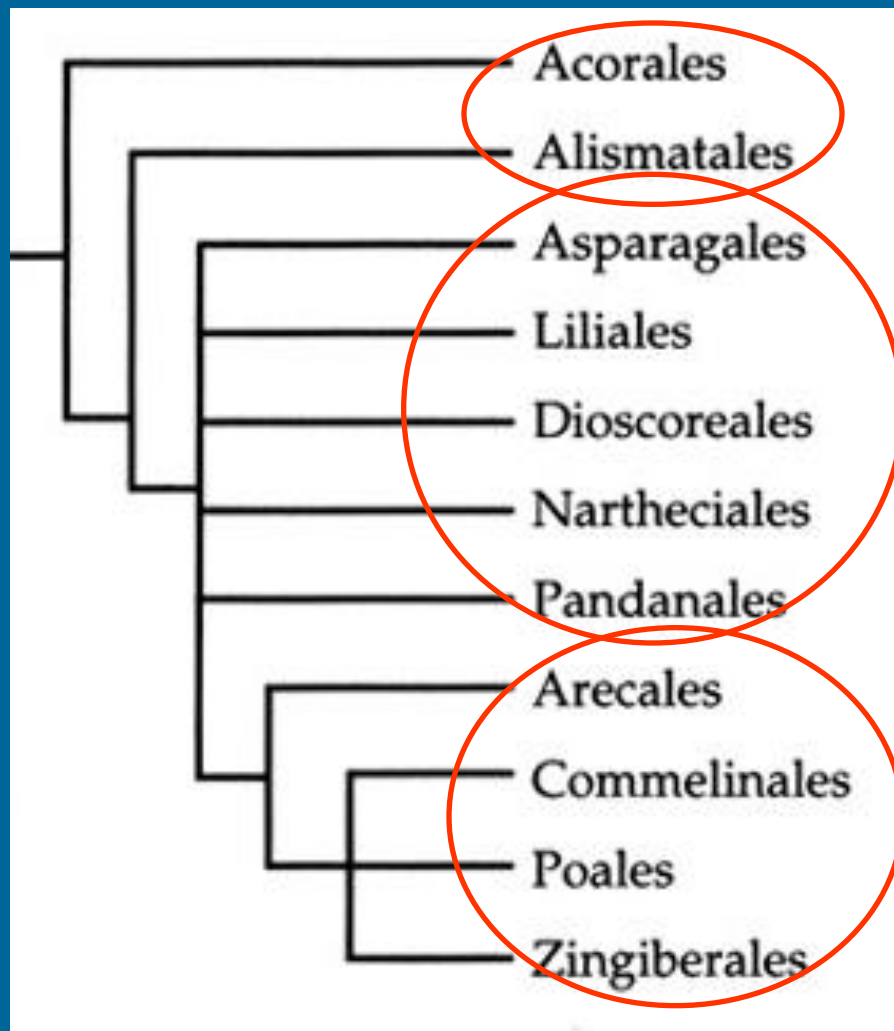

Semena

klíčí jednou dělohou

členění jednoděložných rostlin

Alismidae

Liliidae

Commelinidae

Alismidae, Acorales, Acoraceae

Acorus calamus – oddělený taxon v rámci jednoděložných rostlin, oboupohlavné trojčetné květy; v semenech přítomný **perisperm**, v podzemních orgánech éterický olej, listy monofaciální

Foto: Arne Anderberg
Acorus calamus puškvorec obecný

Alismidae

Alismatales - žabníkotvaré

rostliny převážně vodního prostředí, květy drobné sdružují se do květenství, tyčinek a plodolistů násobky tří, listy bifaciální
13 čeledí s cca 3 320 druhy

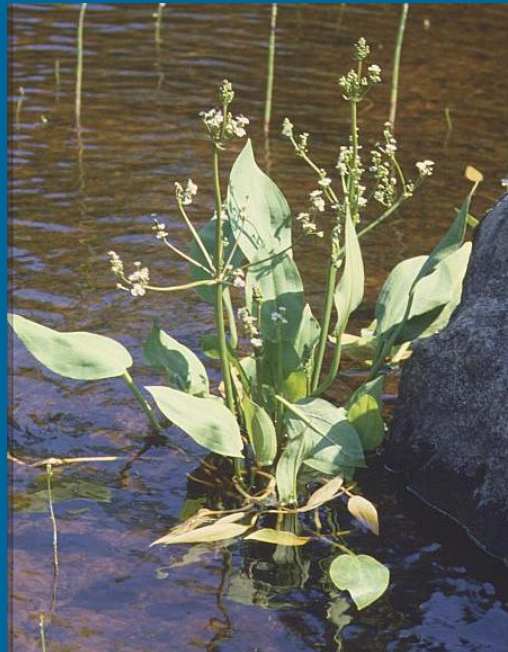
čeledi: *Araceae*

Alismataceae

Potamogetonaceae

Arum

Alisma

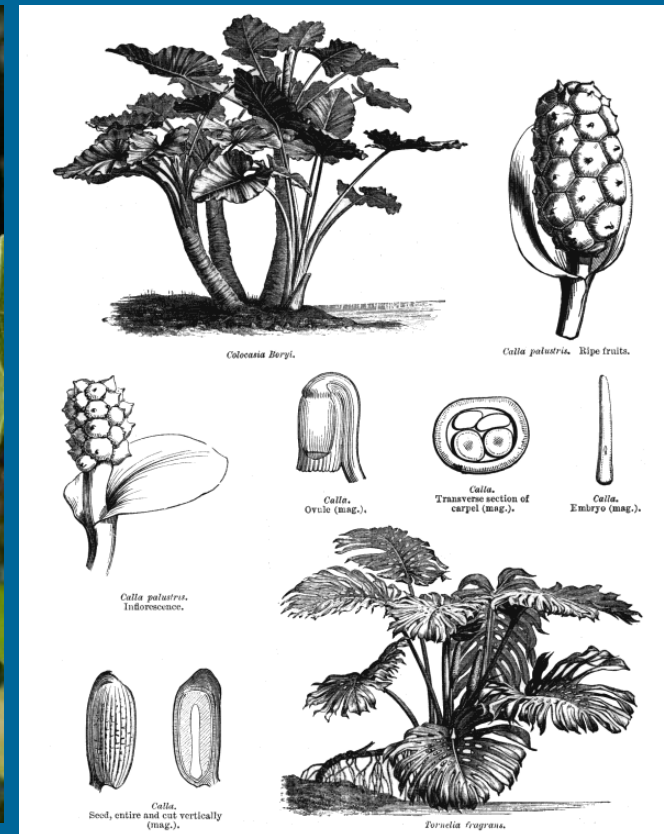

Potamogeton natans
Foto: Norman Hagen

Potamogeton

Araceae áronovité

byliny, liány, epifyty; většinou však pozemní bahenní nebo vodní rostliny
listy řapíkaté, střídavé, žilnatina často zpeřená, idioblasty, latex, alkaloidy
květy trojčetné v bohatých palicovitých květenstvích opatřených **toulcem**
květy obou- nebo jednopohlavné, většinou entomogamní, drobné
plody často srostlé v plodenství (bobule, nažka)

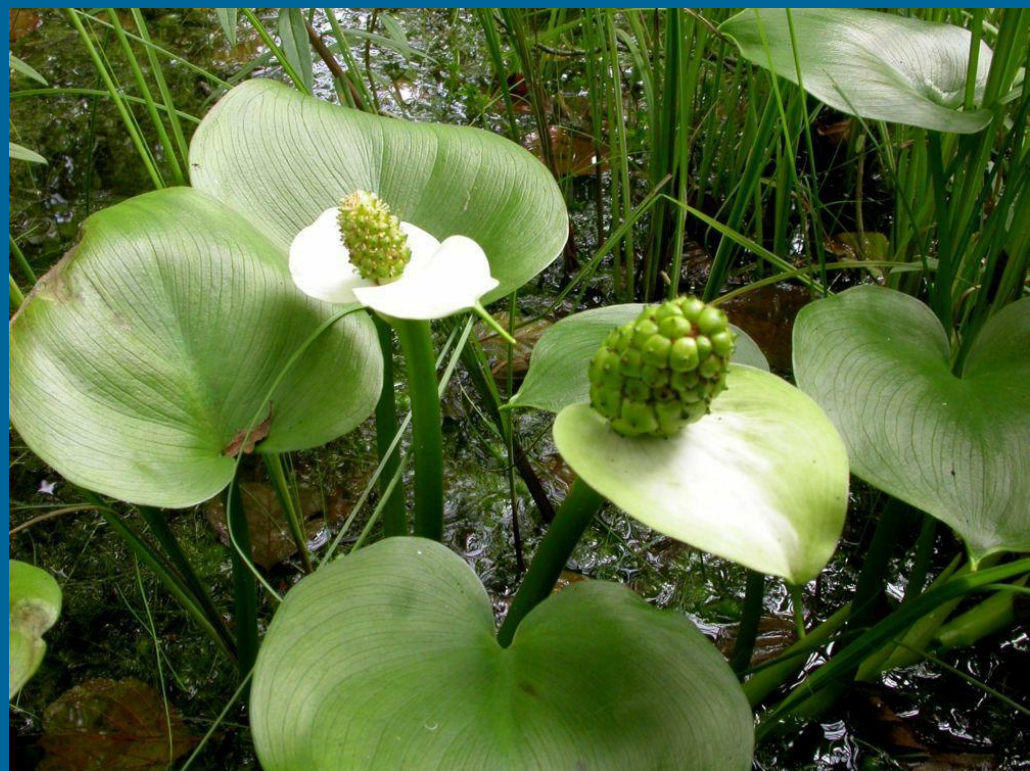
zástupci

kosmopolitní rozšíření

120/2000 tropy, subtropy, okrajově mírné pásy

ČR 5/9

Arum maculatum árón plamatý *Calla palustris* d'áblík bahenní

Philodendron (500), *Amorphophallus* (100), *Anthurium* (500)

Hospodářský význam: **potraviný** (*Colocasia*, *Alocasia*, *Amorphophallus*, *Monstera*); **léčivé nebo jedovaté rostliny**, **okrasné rostliny** (*Dieffenbachia*, *Monstera*, *Philodendron*)

The Pyx Group 1800 244 452

TARO

N561-DF044

Colocasia esculenta

Taro is a staple crops of the Pacific Islands and is also very popular throughout many parts of Asia. The delicious tuber can substitute potato in almost any dish, baked, boiled or made into chips. The plant prefers moist, deep soil and it grows well in both full shade and full sun.

www.daleysfruit.com.au

Dieffenbachia

Alismataceae žabníkovité

Mokřadní a vodní byliny

listy řapíkaté, střídavé, obloukovitá žilnatina

květy trojčetné, v **hroznovitých květenstvích**

květy většinou oboupohlavné, semeník apokarpní

plody měchýřky, nažky

13/90 tropy až mírné pásmo severní polokoule

ČR 3/5

Alisma plantago-aquatica

Sagittaria sagittifolia

Potamogetonaceae rdestovité

byliny ponořené většinou pod hladinu, tracheje pouze v kořenech
listy řapíkaté i bez řapíků, se souběžnou nebo obloukovou žilnatinou
květy obou- nebo jednopohlavné, drobné
květy trojčetné v květenstvích, často hydrogamní, apokarpní semeník
plody měchýřek nebo nažka
2/100 sladké vody

Potamogeton natans
rdest vzplývavý

P. pusillus
r. maličký

další zástupci podtřídy *Alismidae*

Lemna minor

okřehek menší

Posidonia oceanica

Butomus umbellatus

šmel okoličnatý

Liliidae

Liliidae

květy s nápadným okvětím
endosperm bez škrobu
převažuje spodní semeník

několik řádů: *Liliales*
Asparagales

tropy a subtropy
Dioscoreales
Pandanales aj.

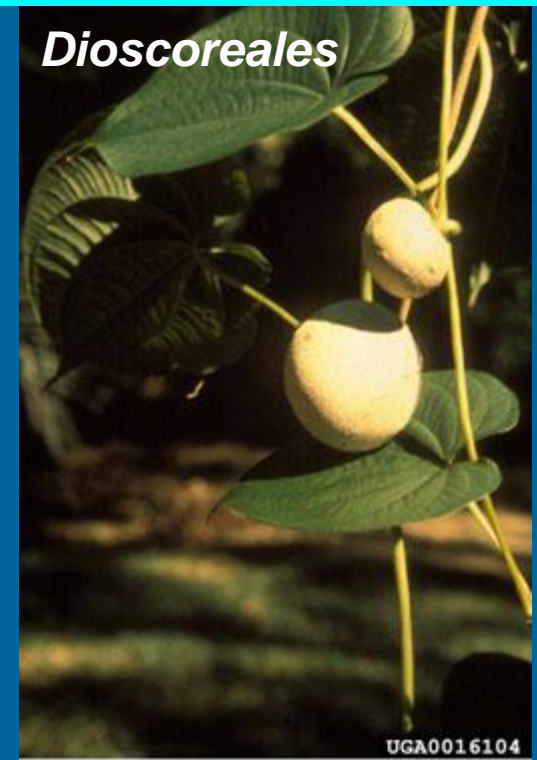

Pandanales

Asparagales

Asparagus plumosus

Dioscoreales

UGA0016104

Liliales

Liliaceae – liliovité

byliny s cibulemi a kontraktilními kořeny

listy střídavé, přeslenité nebo v přízemní růžici

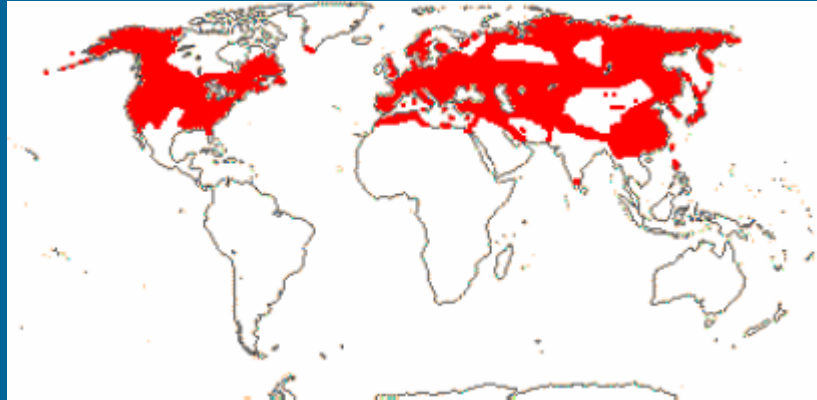
jednoduché, celokrajné, s rovnoběžnou žilnatinou, bez palistů

květy oboupohlavné, pravidelné, trojčetné, jednotlivé nebo ve hroznovitých květenstvích, často nápadné květní obaly uspořádané ve dvou kruzích
P 3 + 3 A 3 + 3 G(3)
plod trojboká pouzdrosečná tobolka, vzácně bobule

V minulosti byla čeleď chápána široce (ještě ve většině učebnic), nyní se rozpadla do mnoha samostatných čeledí, patřících do jiného řádu!

dříve *Liliaceae* s. l.

dnes *Liliaceae*, *Convallariaceae*, *Hyacinthaceae*

Řada pěstovaných okrasných rostlin rodů *Tulipa* a *Lilium*

Tulipa xgesnerana

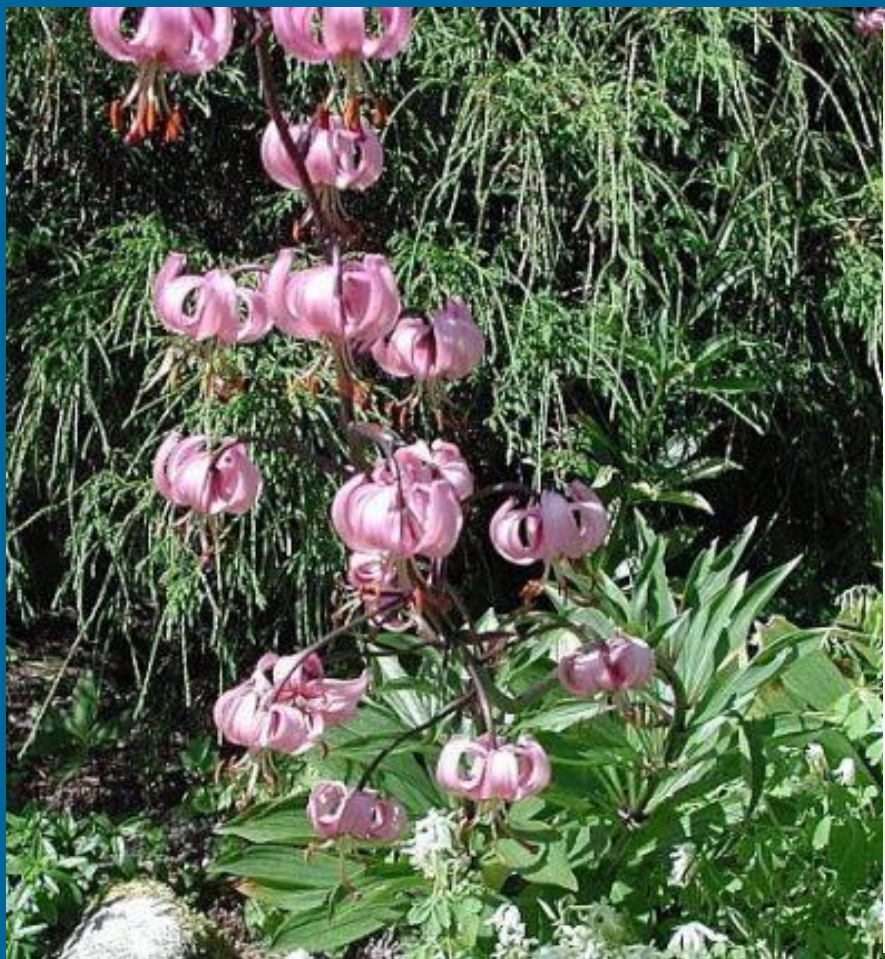

Lilium candidum

Lilium martagon

lilie zlatohlávek

Lilium bulbiferum

lilie cibulkonosná

Gagea lutea

ķřivatec ťlutý

Fritillaria meleagris

řebčık kostkovaný

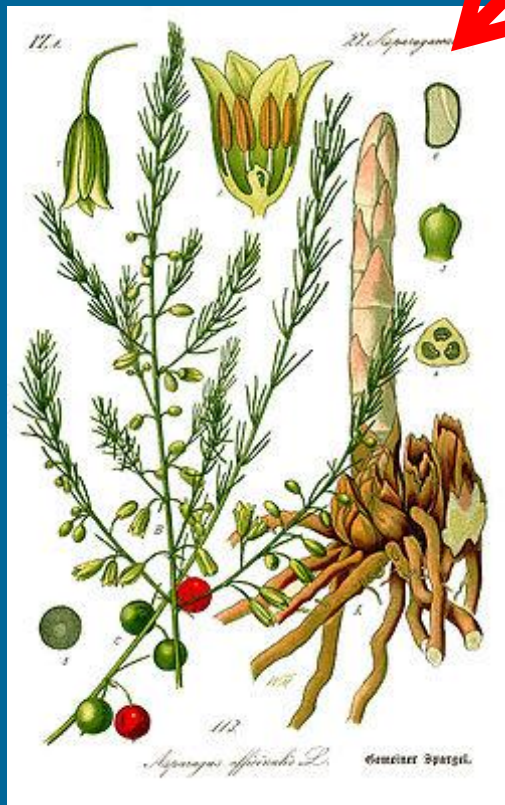

Asparagales

vytrvalé byliny nebo keře s cibulemi, oddenky nebo hlízkami
od předchozího řádu se liší možnou přítomností **barviva fytomelanu** v
semenech; umístěním nektárií v květech a stavbou osemení

řád zahrnuje 25 čeledí a asi 26 800 druhů

Asparagales

Asparagaceae (chřestovité) – chřest

Agavaceae (agávovité)

Hemerocallidaceae (denivkovité)

Alliaceae (česnekovité)

Convallariaceae (konvalinkovité)

Hyacinthaceae (hyacintovité) – okrasné rostliny

Amaryllidaceae (amarylkovité)

Iridaceae (kosatcovité)

Orchidaceae (vstavačovité)

Alliaceae česnekovité

byliny s cibulemi nebo oddenky, obsahující sirné silice
listy střídavé nebo v přízemní růžici, ploché nebo trubkovité
květy oboupohlavné, ve zdánlivých okolících, podepřené toulcem,
trojčetné

plod přehrádkosečná tobolka, semena s fytomelany

19/650 ČR 1/14

Allium ursinum
česnek medvědí

A. oleraceum
č. planý

Význam

- *Allium cepa* (cibule kuchyňská, cibule)
- *Allium schoenoprasum* (pažitka pobřežní)
- *Allium sativum* (česnek kuchyňský)
- *Allium porrum* (pór zahradní)

Amaryllidaceae amarylkovité

byliny s cibulemi nebo oddenky, obsahují alkaloidy
listy se souběžnou žilnatinou
květy jednotlivé nebo v okolících
květy trojčetné, oboupohlavné
plody tobolka nebo bobule
50/900 ČR 2/3

Galanthus nivalis
sněženka podsněžník

Leucojum vernum
bledule jarní

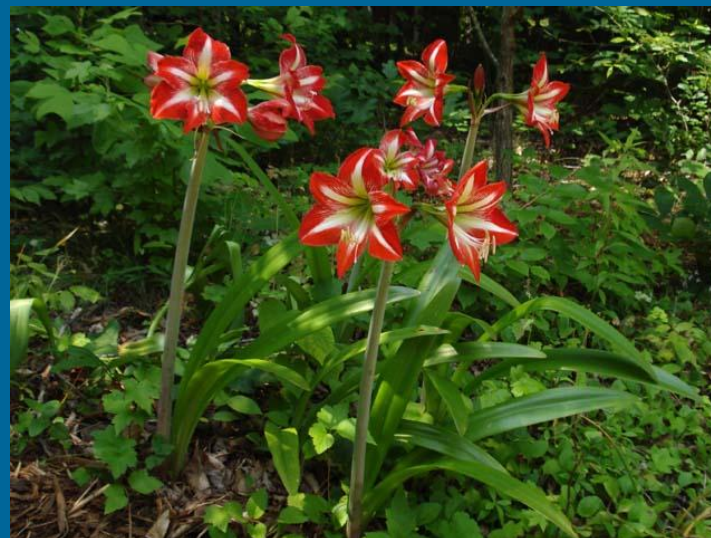

Řada pěstovaných okrasných rostlin pocházejících většinou z jižní Ameriky nebo jižní Afriky (*Amaryllis*, *Hippeastrum*, *Narcissus*, *Clivia*)

Amaryllis belladonna
Narcissus sp.

Hippeastrum sp.
Clivia sp.

Convallariaceae konvalinkovité

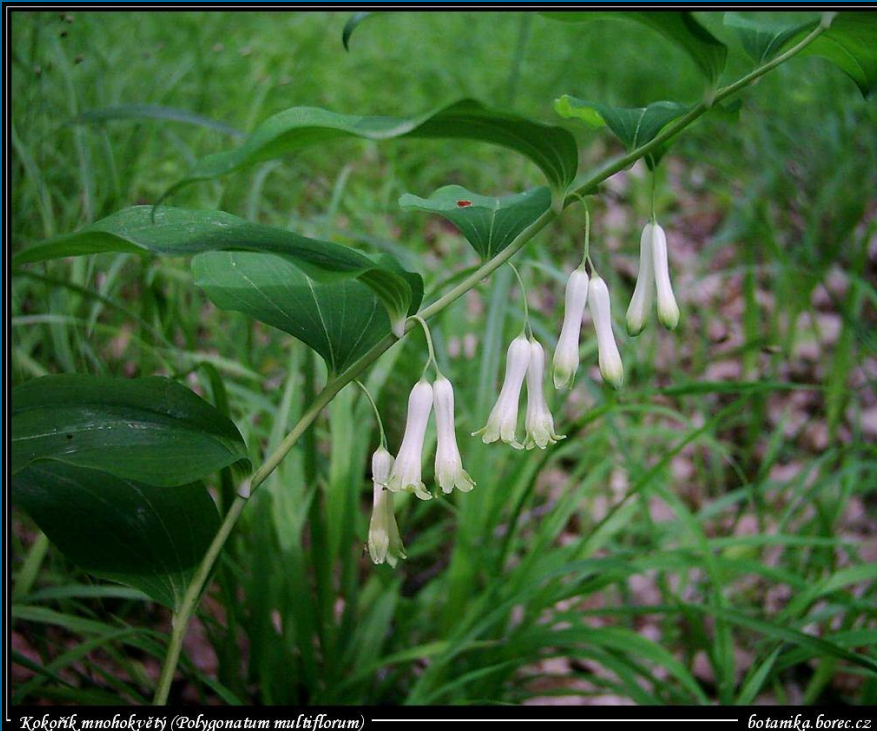
vytrvalé byliny se střídavými listy

květy jednotlivé nebo v květenství, květy oboupohlavné (3)-4četné
plod bobule (tobolka)

11-17 rodů ČR 3/6

Polygonatum multiflorum
kokořík mnohokvětý

Maianthemum bifolium
pstroček dvoulistý

Kokořík mnohokvětý (*Polygonatum multiflorum*)

Iridaceae kosatcovité

byliny s oddenky nebo hlízou, stonek někdy redukovaný, jen podzemní listy mečovité, dvouřadé se souběžnou žilnatinou
květenství vějířek nebo srpek
květy trojčetné, oboupohlavné,
plod tobolka
80/1800 ČR 3/12

Iris pumila
kosatec nízký

I. pseudacorus
k. žlutý

Gladiolus imbricatus

mečík střechovitý

Crocus heuffelianus

šafrán karpatský

Okrasné rostliny (*Iris*, *Gladiolus*, *Freesia*, *Crocus*), *Crocus sativus* - šafrán

Iris

Crocus sativus - šafrán

Freesia

Gladiolus

Liliovité, lipnicovité, vstavačovitě

Krytosemenné rostliny - jednoděložné

- Liliovité
- vytrvalé byliny /cibule, oddenek, hlíza/
- květy oboupohlavné, 6 okvětních lístků, 6 tyčinek, 1 pestík
- plodem je tobolka nebo bobule
- cibulová zelenina – *cibule kuchyňská* – dvouletá
  - česnek kuchyňský* – cibule ze stroužků /vegetativní rozmnožování/
  - pažitka* – rourkovité listy
  - pór* – pro zesílené listové pochvy
- okrasné – *tulipán zahradní, modřeneček hroznatý, hyacint východní, lilie bělostná*
- volně – *lilie zlatohlavá /chráněná/, korvalinka vonná /jedovatá/, vrani oko čtyřlísté /jedovaté/, křivatec žlutý, ocím jesenní /jedovatý/*
- pokojové rostliny – *aloe, asparágus, dračínek, trnuta /tečínin jazyk/*

/ Úkoly – nalep nebo nakresli obrázek liliovité rostliny

Liliovité, lipnicovité, vstavačovité

Krytosemenné rostliny - jednoděložné

• Liliovité

- vytrvalé byliny /cibule, oddenek, hlíza/
- květy oboupohlavné, 6 okvětních lístků, 6 tyčinek, 1 pestík
- plodem je tobolka nebo bobule
- cibulová zelenina –

cibule kuchyňská – dvouletá
česnek kuchyňský – cibule ze stroužků /vegetativní rozmnožování/
pažitka – rourkovité listy
pór – pro zesílené listové pochvy

česnekovité

- okrasné – *tulipán zahradní, modřelec hroznatý, hyacint východní, lilie bělostná*
- volně – *lilie zlatohlavá /chráněná/, korvalinka vonná /jedovatá/, vrani oko čtyřlísté /jedovaté/, křivatec žlutý, osan jesenní /jedovatý/*
- pokojové rostliny – *aloe, asparagus, dračínek, kaktus /tehýnin jazyk/*

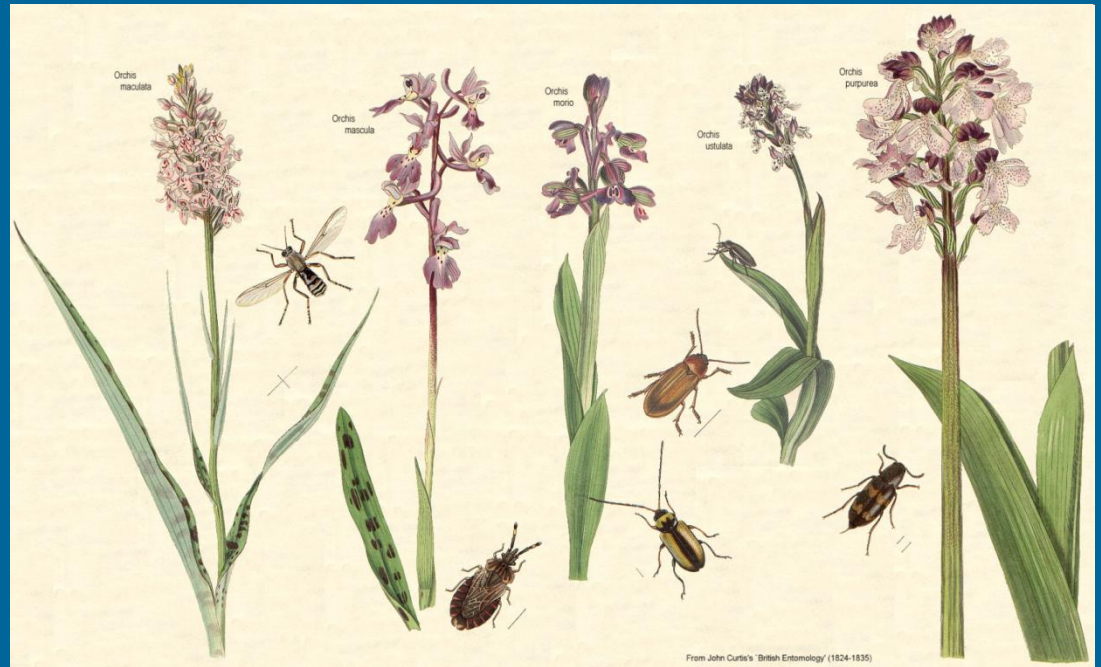
hyacintovité**konvalinkovité****ocúnovité****aronovité**

Úkol – nalep nebo nakresli obrázek liliovité rostliny

Asphodelaceae**česky chřest - chřestovité**

Orchidaceae vstavačovitě

epifycké a terestrické byliny s oddenkem nebo hlízou, tzv. „orchidejová“
mykorhiza, listnatý stonek
listy dvouřadé, se souběžnou žilnatinou
květenství hroznovitě

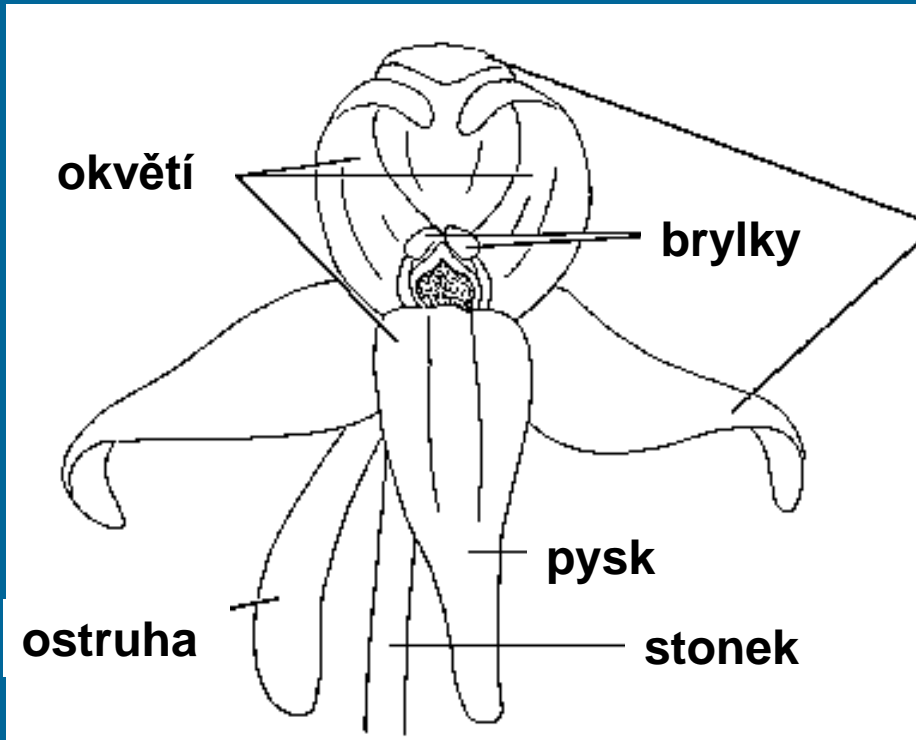

Mykorhizní soužití v průběhu ontogenetického vývoje:

1. Druhy ztratily schopnost asimilace a staly se zcela závislými na příjmu uhlíkatých látek od symbiotické houby. Odborně takovéto druhy nazýváme **obligátně mykotrofní hlísník hnízdák či sklenobýl bezlistý**
2. Skupina **kruštíků a okrotic**, které sice asimilují ale část uhlíkatých látek k uspokojení veškerých metabolických nároků potřebují doplnit prostřednictvím houby, na které jsou **silně závislí po celou dobu ontogenetického vývoje.**
3. Do třetí skupiny orchidejí patří takové druhy, které jsou na mykorhize **závislé zejména v časných stádiích ontogeneze**, ale později, když vytvoří zelené listy a začnou fotosyntetizovat, tuto závislost ztrácejí a stávají se autotrofními (**vstavač vojenský, střevíčník, bradáček vejčitý**), případně vytvářejí přechod mezi touto a předchozí skupinou, tj. jsou slabě až středně mykotrofní po zbytek života (**tořič, hlavinka, kruštík bahenní**)

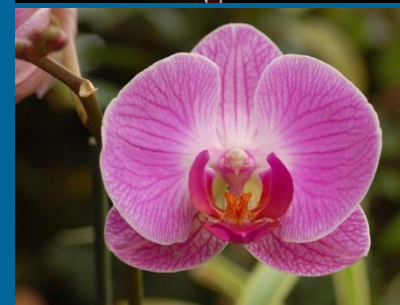
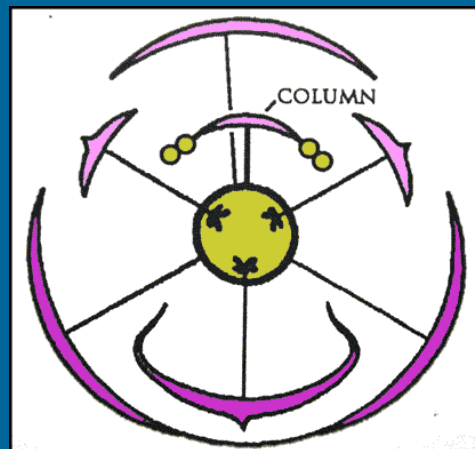

květy trojčetné, oboupohlavné, souměrné, tyčinky 1 n. 2 srůstají v brylku

Ophrys apifera

www.floralimages.org.uk

BASIC FLOWER STRUCTURE OF AN ORCHID

plod tobolka, semena velmi malá, bez endospermu, bez dělohy a s neúplně vyvinutým embryem
775/20 000 ČR 24/60

areál čeledi

<http://en.wikipedia.org/wiki/File:Orchidaceae.png>

Význam

- Četné tropické druhy se pěstují pro okrasu ve skleníkových sbírkách a zahradnictvích
- K řezu se pěstuje řada druhů tropických rodů (Catasetum, Cattleya, Dendrobium...)
- Nezralé tobolky druhu *Vanilla planifolia* se po sklizni fermentují a jako „vanilka“ se využívají v potravinářství, kosmetice a farmaceutice
- Hlízy některých rostlin (*Orchis*, *Ophrys* aj) se sušily a pod názvem „salep“ se využívaly v medicíně a jako výživný pokrm v rekonvalescenci, salepu byly přisuzovány afrodiziakální účinky (ty ale nebyly nikdy prokázány)
- některé rostliny obsahují alkaloidy a řadu dalších sloučenin.

Cypripedium calceolus

střevíčník pantoflíček

Orchis militaris

vstavač vojenský

Neottia nidus-avis

hlístník hnízdák

Epipactis palustris

kruštík bahenní

Cephalanthera damasonium

okrotice bílá

Ophrys insectifera

tořič hmyzonosný

Většina našich orchidejí je zapsána v [Červeném seznamu](#) ohrožených druhů rostlin, jejich sběr v přírodě je tedy nevhodný.

Některé z nich jsou i [chráněné zákonem](#) a ochranářskými úmluvami (např. [CITES](#), [Bernská úmluva](#)) – tyto druhy je zakázáno sbírat zcela, nesmějí se dokonce bez řádného dokladu o původu rostliny ani pěstovat v zahradách.

Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*)

Ohrožení a ochrana: je ohrožený druh naší flóry ([C3](#)), chráněn zákonem ve stejné kategorii ([§3](#)), mezinárodně je chráněn úmluvou [CITES](#).

Chráněným druhem je také na [Slovensku](#), v [Polsku](#), [Maďarsku](#), [Srbsku](#), na [Ukrajně](#), v [Rusku](#).

Čeled' Vstavačovitě

Oblasti tropů – subtropů – mírného pásu – severské oblasti

V ČR plevel – užitkové – chráněné druhy

Byliny – dřeviny

Rostliny jednoleté – dvouleté – vytrvalé

Žilnatina listů síťnatá – souběžná

V zemi kořeny – oddenky – cibule – hlízy

Květ jednopohlavný – oboupohlavný

Květní obaly okvěti – kalich a koruna

Pysk je

Sloupek jsou

Brylka je

Plod bobule – tobolka – malvice – lusk

Semena nedokonalá – dokonalá

Klíčení nutná symbioza s houbou ano – ne

Zástupci (doplň druhová jména podle klíče)

Vstavač

Prstnatec

Tořič

Vemeník

Bradáček

Okrotice

Střevičník

Hlístník

Kruštík

Za okny bytů se dá pěstovat např. Phalaenopsis

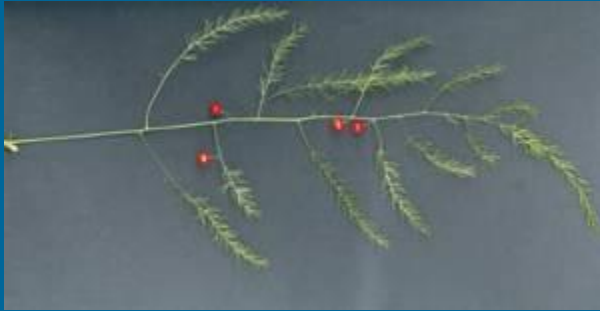

Bajerová 2012, ZŠ Zdounky,
pracovní list

další zástupci podtřídy *Liliadae*

Asparagus officinalis

chřest obecný

Convallaria majalis

konvalinka vonná

Hyacinthus orientalis

Scilla siberica

ladoňka sibiřská

Commelinidae

Arecales

Commelinidae

endosperm bohatý na škrob nebo bez škrobu
zvláštní typ kutikulárních vosků
listeny v květenství

členění: **Arecales**   **Areaceae**

Bromeliales **Bromeliaceae**

Juncales   **Juncaceae**

Cyperaceae

Poales   **Poaceae**

aj. **Commelinales**, **Zingiberales**

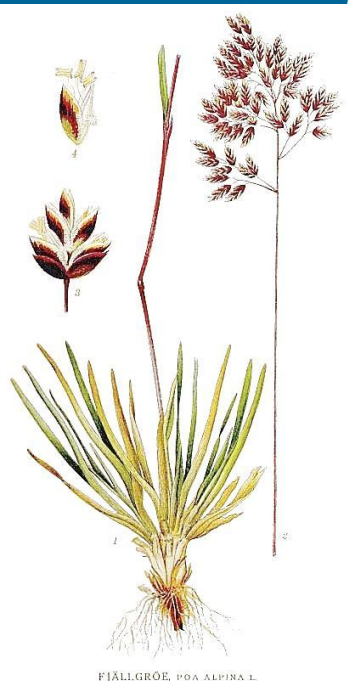
Bromeliales

Juncales

Poales

FJÄLLGRÖE, POA ALPINA L.

***Arecaceae* arekovité (palmy)**

stromy nebo keře s
nerozvětveným stonkem,
dosahují až 60 m výšky
tloušťkou způsobuje zmnožení
buněk základního parenchymu
listy střídavé, často nahloučené v
terminálním shluku, velké,
pérovitě nebo dlanitě zpeřené
nebo členěné
velké vrcholíkaté květenství
květy oboupohlavné i jednopohl.
(potom jednodomé i dvoudomé)
květní obaly trojčetné, nenápadné
plod peckovice, někdy bobule,
velký endosperm, často bohatý
na olej, bez škrobu
200/2780 především tropy

Phoenix dactylifera

palma datlová

Cocos nucifera

kokosovník obecný

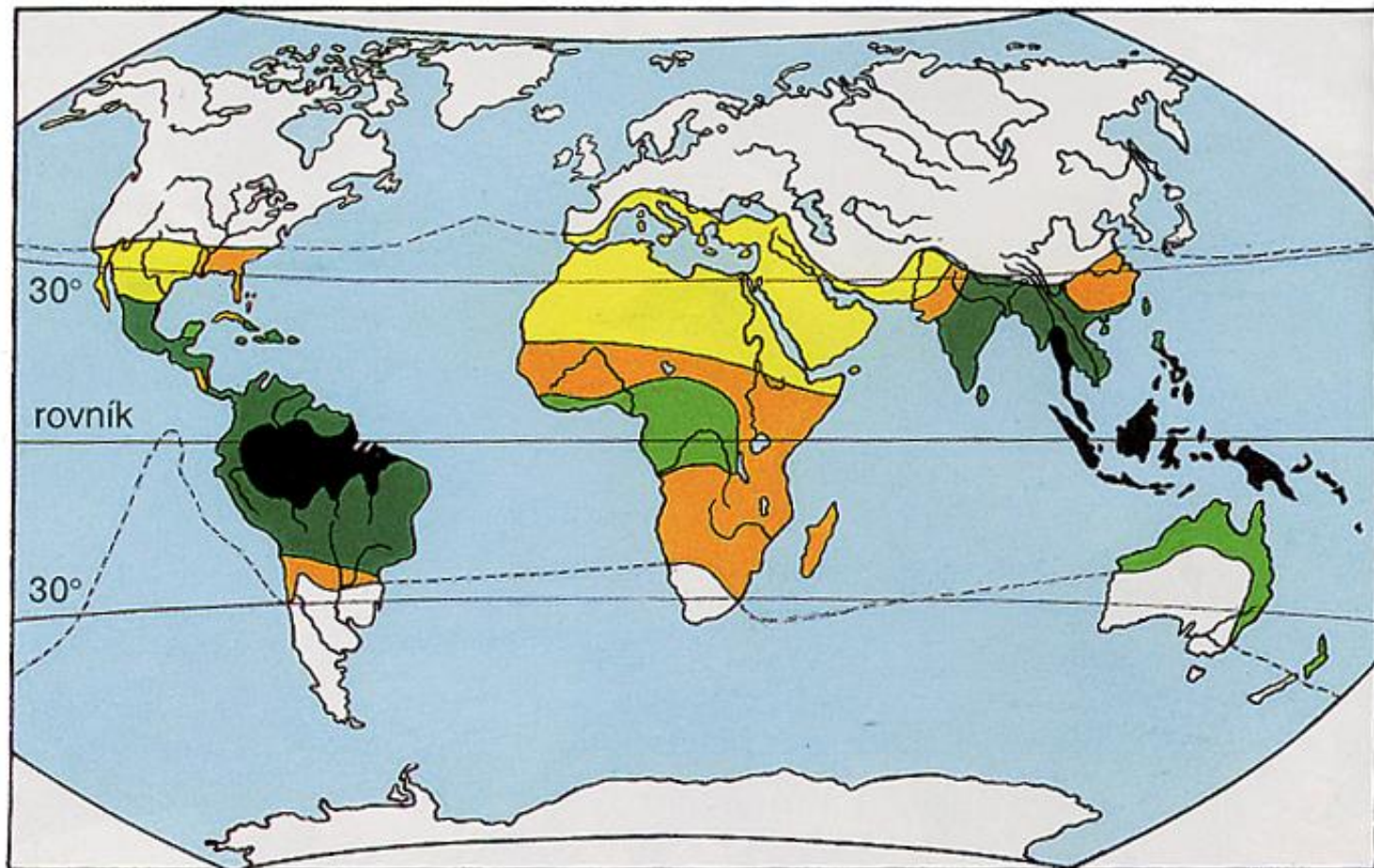

Chamaerops humilis

žumara nízká

Četnost výskytu palem na Zemi

■ Největší bohatství druhů, největší četnost

■ Bohatství druhů a četnost velká

■ Střední četnost

■ Omezená četnost

■ Málo druhů, četnost nejnižší

--- severní a jižní hranice
rozšíření

Hospodářský význam:

jedlé plody (*Cocos nucifera*, *Phoenix dactylifera*),

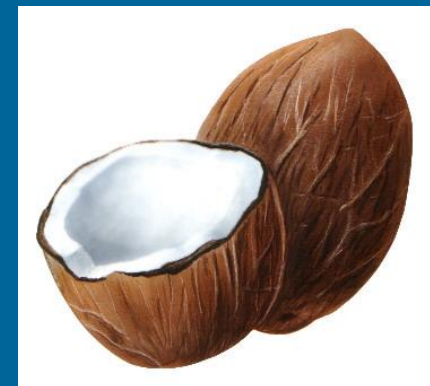
technické rostliny (ratan);

olej (*Elaeis oleifera*),

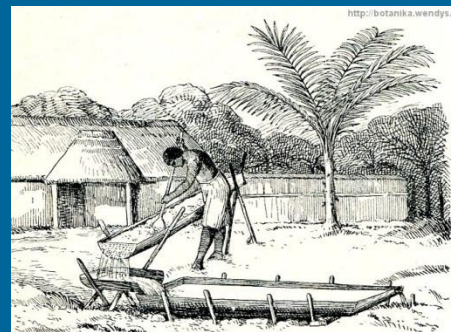
škrob (sago; *Metroxylon* ssp.);

vosk (*Copernicia cerifera*),

řada rostliny využívaných příležitostně jako palivo nebo stavební materiál,
plody druhu *Areka catechu* (betelová palma) se žvýkají v Indii jako
stimulant.

Elaeis oleifera

155. Výroba sago, jak ji provádějí domorodci na ostrovech Sundských.

***Metroxylon salomonense*
(Metroxylon Palm)**

***Bromeliaceae* broméliovité**

nejčastěji jsou to epifycké byliny s redukovaným stonkem a s trichomy, které mají štítkovitý tvar a jsou tak schopny zachycovat vodu
listy tvoří bazální růžici, vytvářejí vodní rezervoár
květenství klasovité

květy trojčetné, mají kalich a korunu, plod tobolka, bobule nebo plodenství
50/2000 Amerika, především tropy

Ananas comosa

Tillandsia sp.

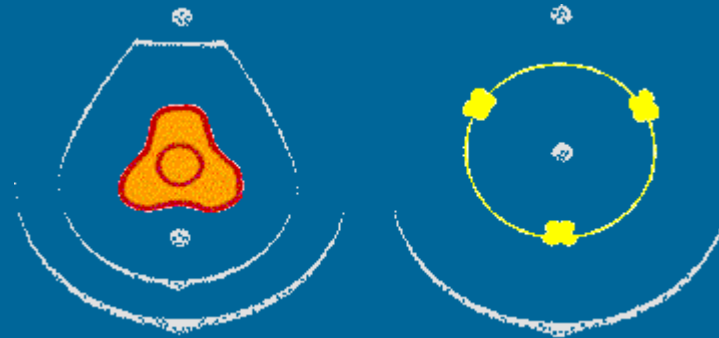
Bromelia sp.

rostliny trávovitého vzhledu (*Juncaceae*, *Cyperaceae*, *Poaceae*)

květy jsou oproti předchozím skupinám jednoděložných rostlin redukované, mohou být jednopohlavné i oboupohlavné, amenogamie

Květní diagramy:

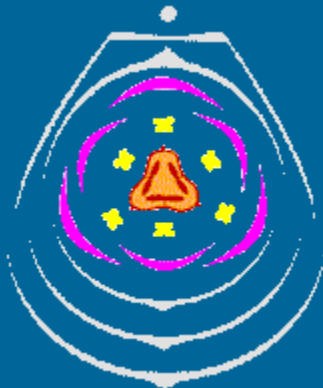

Cyperaceae

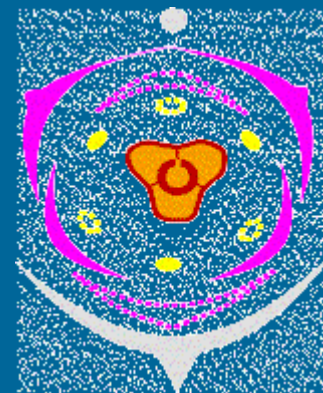
Carex sp. – samčí a samičí

květ

Juncaceae

Poaceae

Juncaceae sítinovité

byliny s nečlánkovaným stonkem, oddenkem, častý aerenchym
listy ve třech řadách, pochva a čepel, chybí jazýček
vrcholíkové květenství (kružel)

květy nenápadné, oboupohlavné, šestičetné
pyl v tetrádách

vlhká, chladná stanoviště

6/400 kosmopolitně ČR 2/30

Juncus effusus

sítina rozkladitá

Juncus bufonius

sítina žabí

Luzula luzuloides

bika hajní

Luzula campestris

bika ladní

Cyperaceae šáchorovité

byliny, listnatý nečlánekovaný stonek, často trojhranný
listy trojřadé

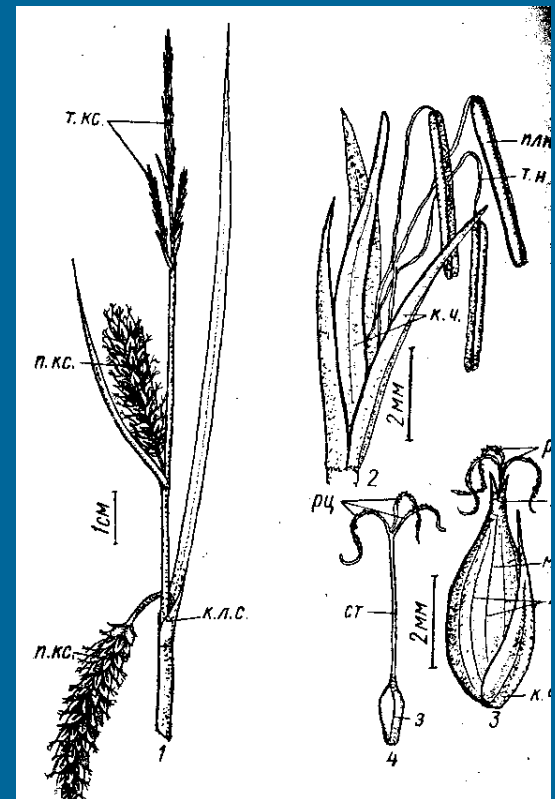
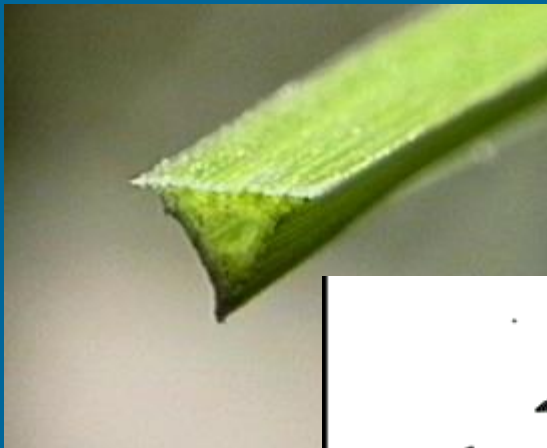
květenství kružel nebo klas

květy oboupohlavné nebo jednopohlavné s listeny a s redukovanými
květními obaly

pylová zrna nejsou v tetradách (3 zanikají)

plod nažka (ostřice mošnička – nažka obalená listeny), semena se
škrobnatým endospermem, s přímým embryem

120/4500 kosmopolitně ČR 15/130

Cyperus papyrus

šáchor papírodárný

Scirpus sylvaticus

skřípina lesní

Eriophorum vaginatum

suchopýr pochvatý

Bolboschoenus maritimus

kamyšník přímořský

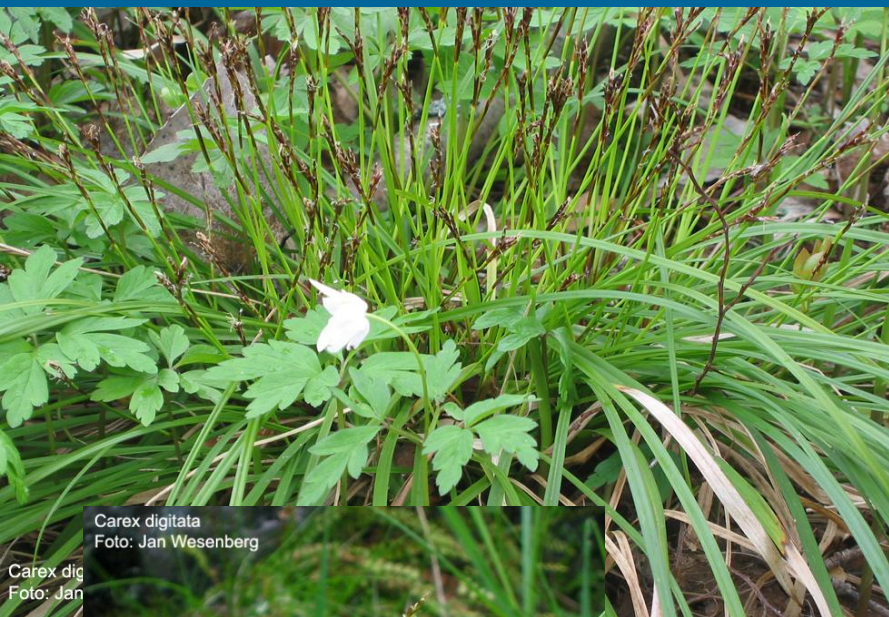
Carex ovalis
ostřice zaječí

Carex acuta
ostřice štíhlá

Carex digitata
ostřice prstnatá

Carex digitata
Foto: Jan Wesenberg

Carex dig
Foto: Jan

Carex humilis
ostřice nízká

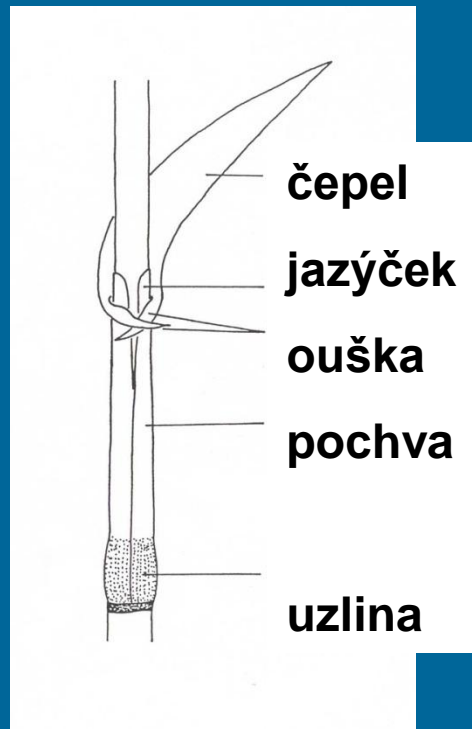

Poaceae (Graminae) lipnicovité (trávy)

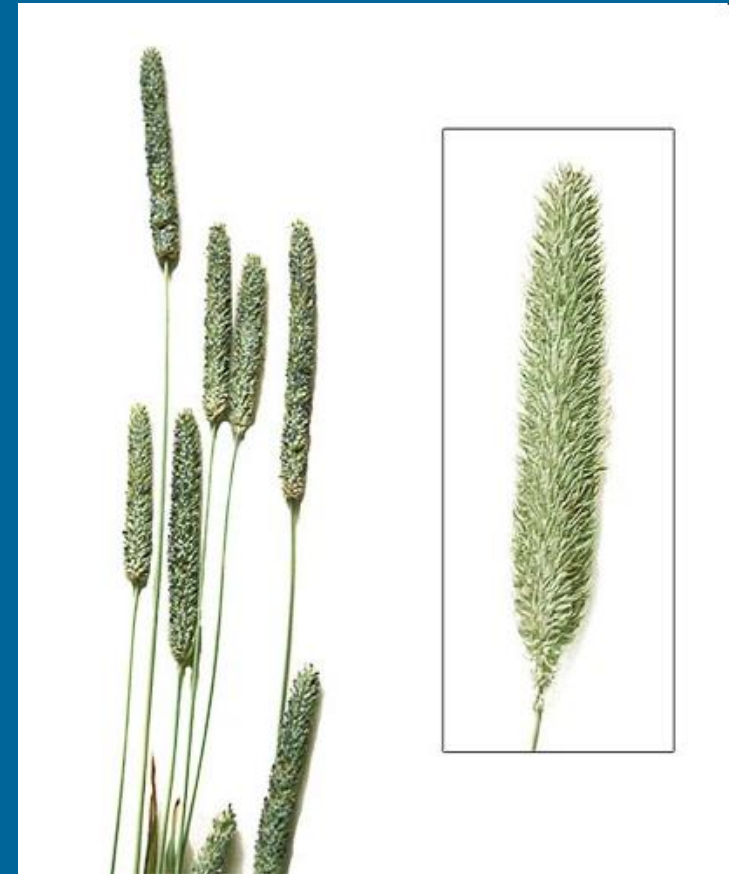
byliny, vzácně dřevnatějící (bambusy)

člámkované, duté stéblo, listy – pochva, jazýček, ouška, čepel

květenství lata klasů, klas klasů

www.flickr.com

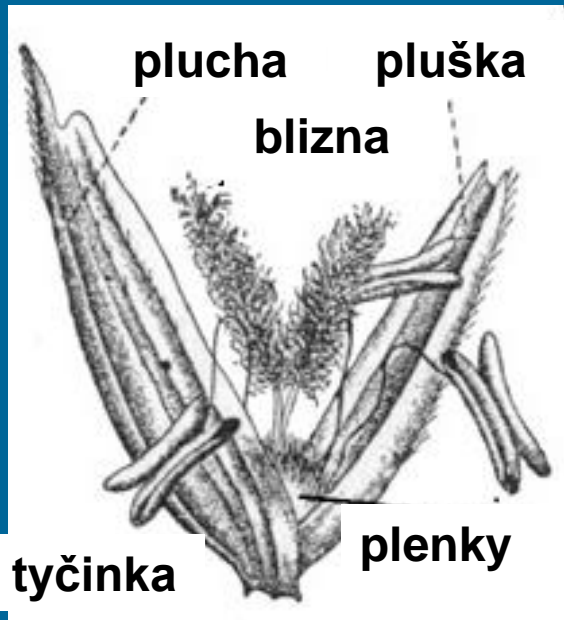
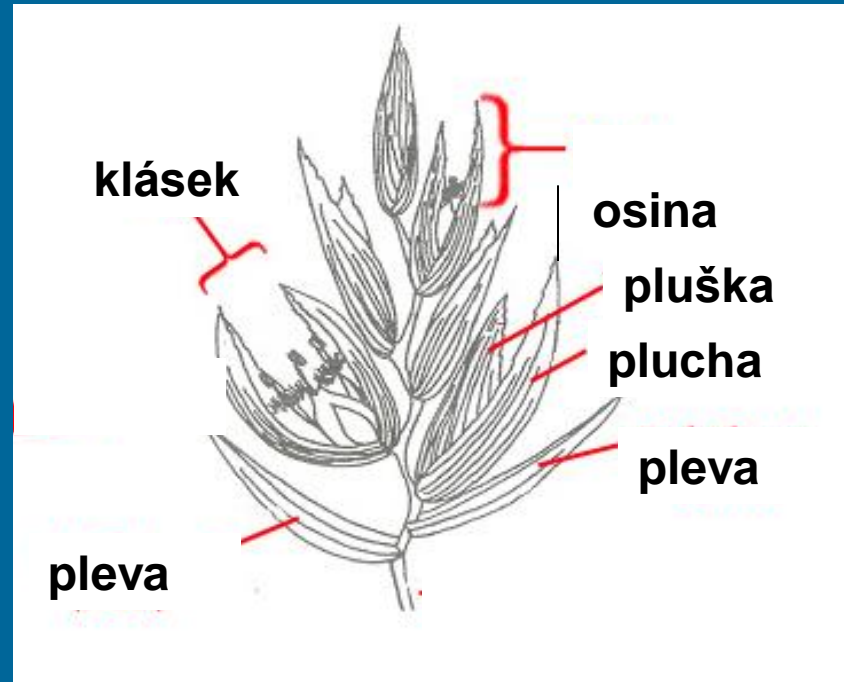

http://www.agroatlas.ru/en/content/related/Phleum_pratense/

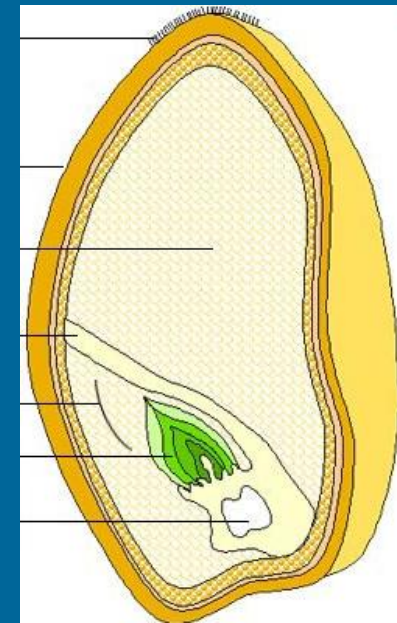
květy oboupohlavné, klásek – plevy, plucha, pluška, pleny, 3 tyčinky, semeník G3

plod obilka, semena se škrobnatým endospermem, s asymetricky uloženým embryem

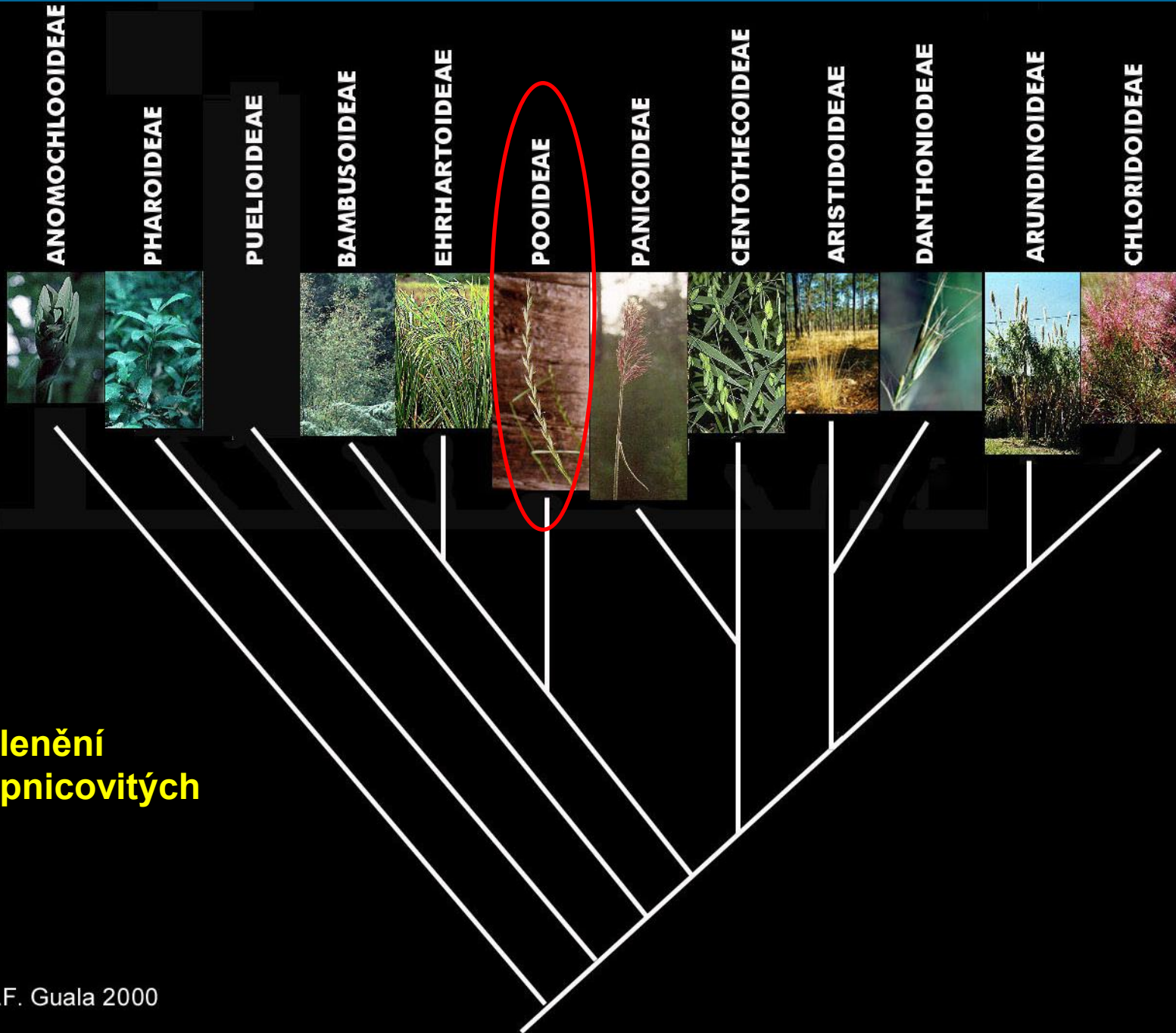
650/9 000 kosmopolitně ČR 80/250

obilka s asymetricky uloženým embryem

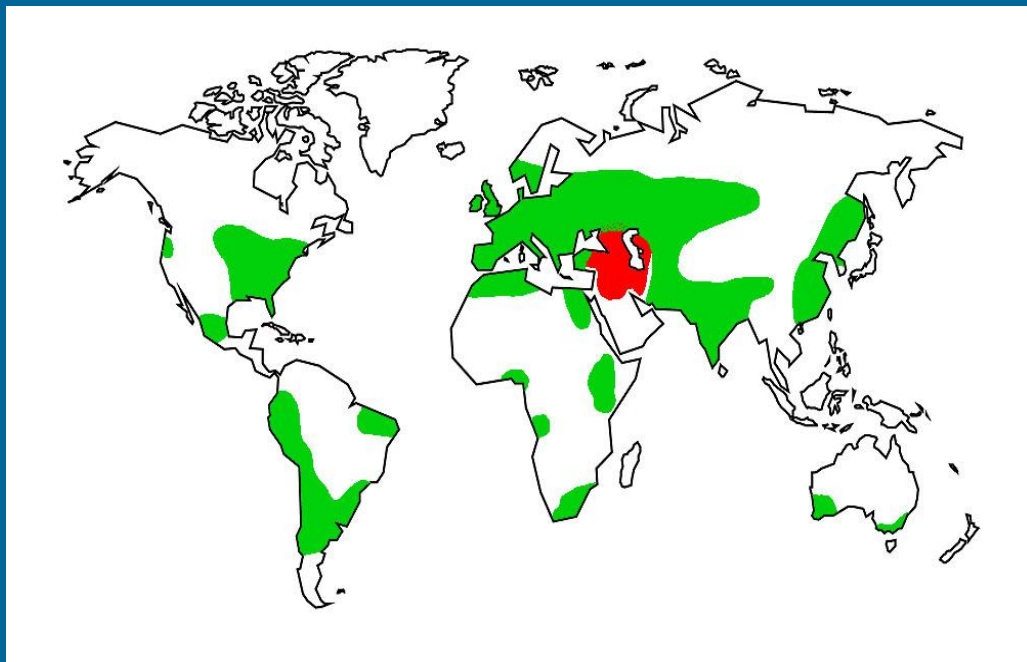
členění lipnicovitých

zástupci podčeledi *Pooidae*

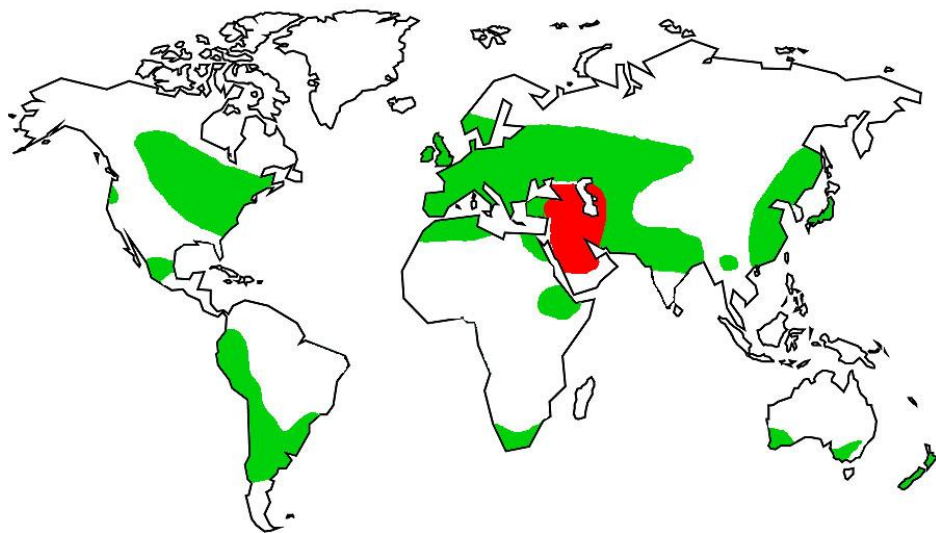
Triticum aestivum

pšenice setá

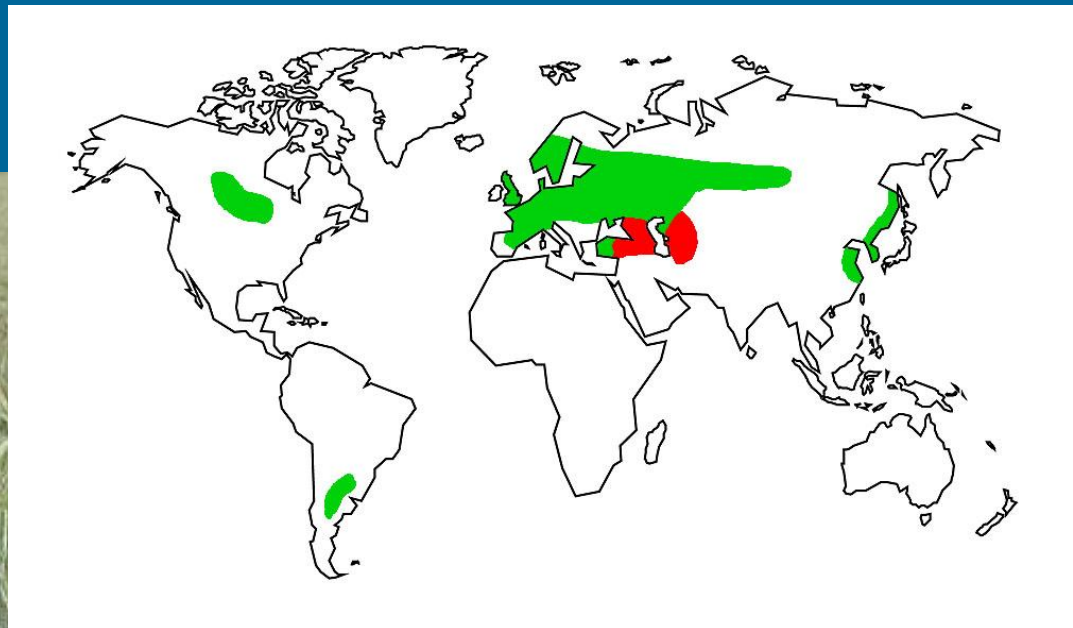
Hordeum vulgare

ječmen obecný

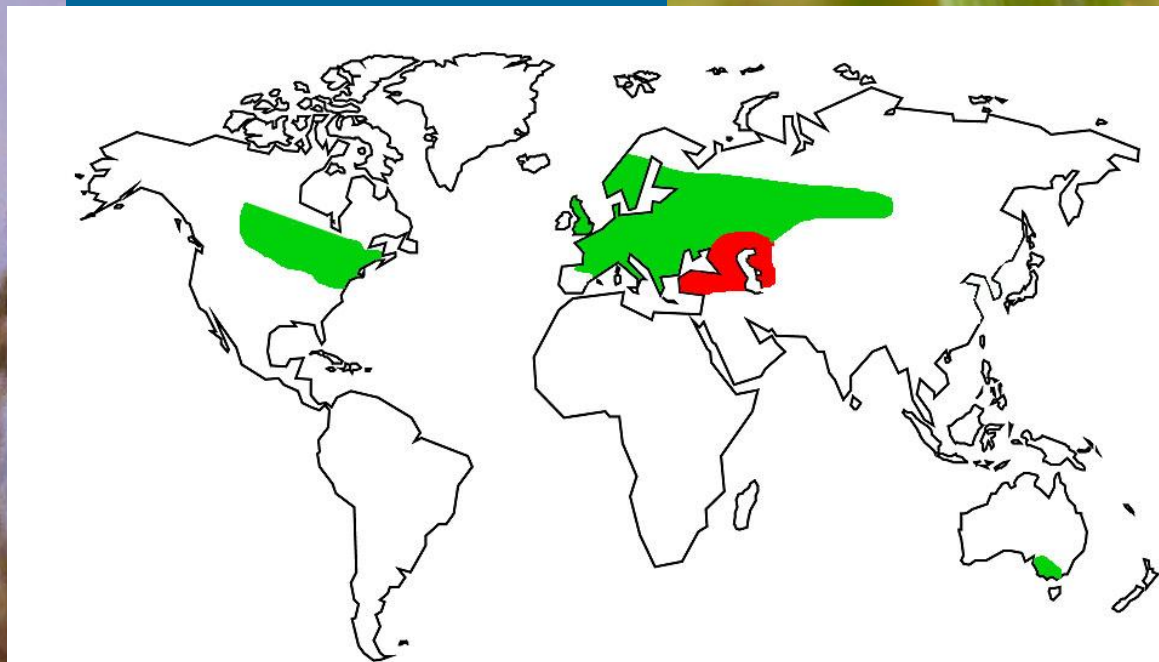
Secale cereale

žito seté

Avena sativa
oves setý

Poa pratensis

lipnice luční

Festuca rubra

košťava červená

Lolium perenne

jílek vytrvalý

Elytrigia repens

pýr plazivý

Dactylis glomerata

srha říznačka

Alopecurus pratensis

psárka luční

zástupci jiných podčeledí

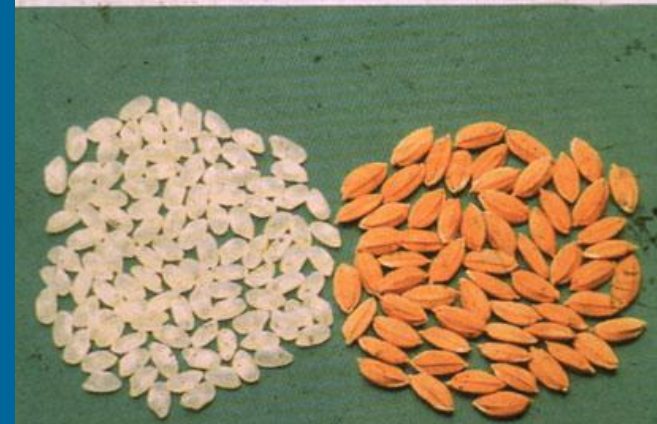
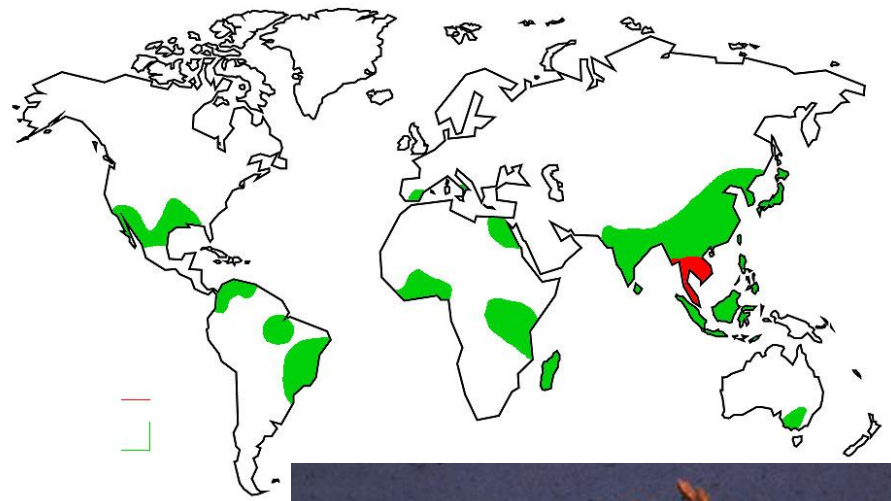
Bambusa sp.

bambus

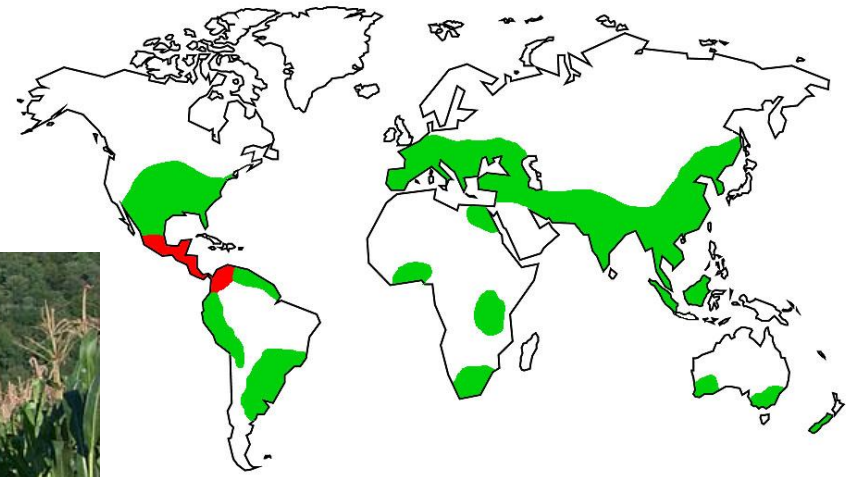
Oryza sativa

rýže setá

Zea mays

kukuřice setá

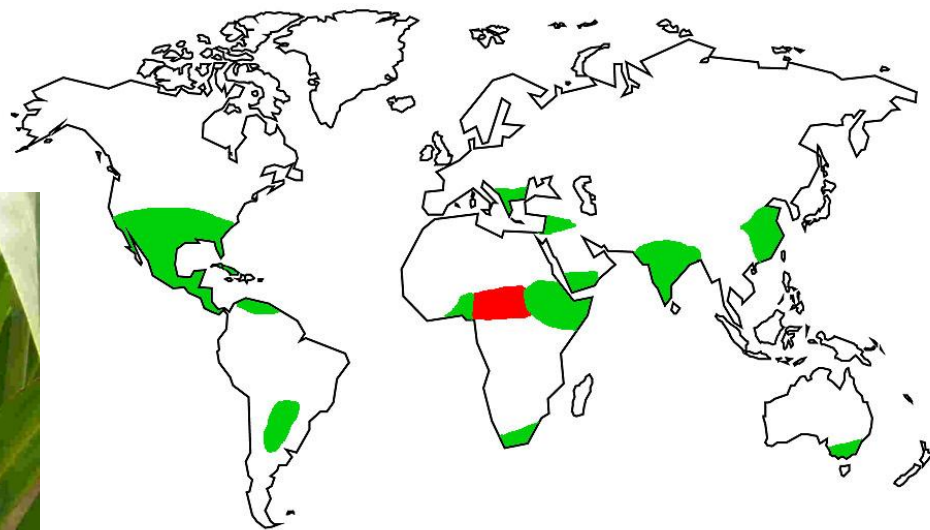

Texas A&M University

Sorghum bicolor

čirok obecný

Panicum miliaceum

proso seté

Výuka na ZŠ

lipnicovitě biotop pole

POZOROVÁNÍ TVARU OBILEK

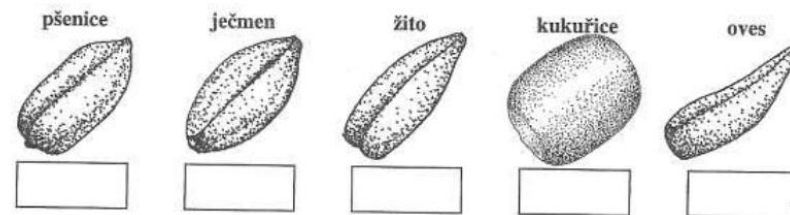
Druh aktivity: pozorování.

Cíl: rozeznat jednotlivé druhy obilí dle tvaru obilek.

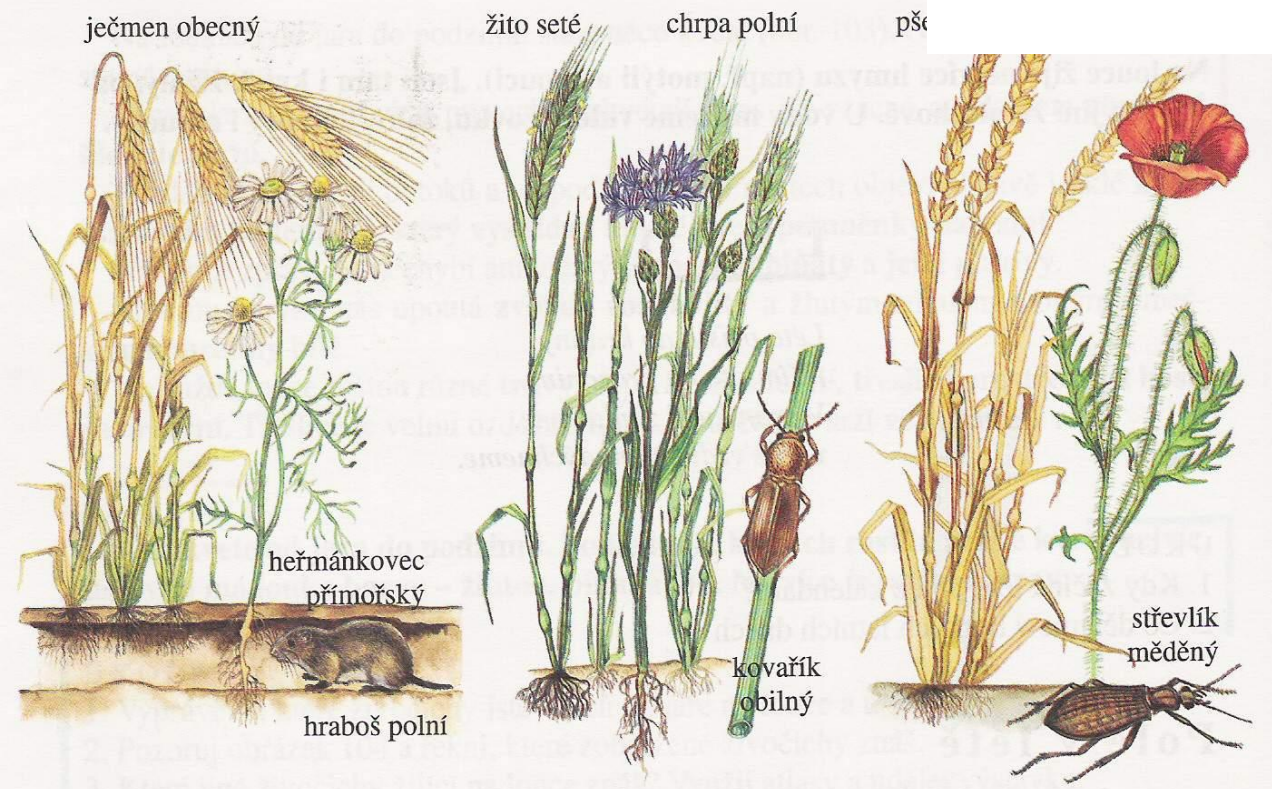
Motivace: „Jsou všechny obilky stejné?“

Pomůcky: miska s obilkami, kukuřicí, slunečnicovým semínkem, pracovní list⁸⁶

Popis činnosti: Žáci pomocí zraku a hmatu pozorují jednotlivé obilky.

Obrázek 4: Obilky⁸⁷

Jurčák 1996,
přírodověda 4. roč.

Mladá & Podroužek
2001 Prvouka 2. roč ZŠ

další zástupci podtřídy *Commelinidae*

Musa sp.

banánovník

Strelitzia sp.

strelície

Tradescantia virginiana

Typha latifolia

orobinec širolistý

